

”KUORI SE VAAN MUUTTUU, MUTTA MUUTEN PYSYY SAMANA”-
IKÄÄNTYNEIDEN KOKEMUKSIA PERSONALLISUUDEN
MUOTOUTUMISESTA NUORUUDESTA VANHUUTEEN.

Katri Hänninen
Pro gradu- tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Kevät 2004

TIIVISTELMÄ

Nimi: ”Kuori se vaan muuttuu, mutta muuten pysyy samana” - Ikääntyneiden kokemuksia persoonallisuuden muotoutumisesta nuoruudesta vanhuuteen.

Tekijä: Katri Hänninen

Ohjaaja: Timo Suutama

Psykologian pro gradu – tutkielma

Toukokuu 2004

Jyväskylän yliopisto

Sivumäärä: 40

Liitteet:1

Yksilön persoonallisuuden muotoutuminen nuoruudesta vanhuuteen, oli tutkimuksen keskeisin kiinnostuksen kohde taustana teoreettinen käsitys persoonallisuuden monimuotoisuudesta. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, mihin vaiheeseen mahdolliset koetut persoonallisuuden muutokset yksilön elämänkaressa sijoittuvat ja liittyivätkö koetut persoonallisuuden muutokset mahdollisesti myös muuhun kuin henkilön ikään. Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin pienestä keskisuomalaisesta maalaiskylästä yhteensä yhdeksän haastateltavaa. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat naisia ja iältään 72 -84 – vuotta. Tutkimukseeni liittyvä haastattelu toteutettiin teemahaastattelun tyyppisenä ns. puoli-strukturoituna haastatteluna ja tutkimuksen analyysimenetelmänä käytettiin Juha Perttulan fenomenologisen psykologian analyysimenetelmää. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin jokaisen tutkittavan osalta yksilökohtainen merkitysverkosto ja toisessa vaiheessa tutkittavien yleinen merkitysverkosto. Persoonallisuuden muotoutumiseen nuoruudesta vanhuuteen vaikuttivat haastateltavien kokemuksiin nojaten keskeisimmin ikääntyminen ja ulkoiset yksittäiset, merkittävät kokemukset, kuten lapsen kuolema, omat fyysiset rajoitteet, vuorovaikutuksellinen suhde ympäristöön sekä vaikeuksista selviytyminen. Persoonallisuudessa koettiin tapahtuneen rauhoittumista ja jossain määrin myös rohkeuden lisääntymistä nuoruudesta tähän päivään. Muutokset omassa persoonallisuudessa koettiin vähittäisinä, iän myötä tapahtuneina. Joissain tapauksissa jokin raskas elämäntapahtuma, kuten oman lapsen kuolema oli korostanut kokemusta oman persoonallisuuden rauhoittumisesta.

Avainsanat: vanhuus, persoonallisuus, fenomenologinen psykologia, kokemuksellisuus

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1 Vanhuus elämän vaiheena	1
1.2 Persoonallisuus	2
1.3 Persoonallisuuden muutos	4
1.4 Persoonallisuuden muutos myöhäisessä aikuisiässä ja vanhuudessa	5
1.5 Vanhuuden ikävaiheen erilaisia persoonallisuustyyppisiä	8
1.6 Persoonallisuuden muutos ikääntyneen yksilön kokemuksellisesta näkökulmasta käsin.	9
1.7 Tutkimuksen tavoitteet	9
2. MENETELMÄ	10
2.1 Aineisto	10
2.2 Analyysimenetelmä	10
3. TULOKSET	17
3.1 Yksilökohtaiset merkitysverkostot	17
3.2 Yleinen merkitysverkosto	28
4. POHDINTA	31
LÄHTEET	36
LIITTEET (1KPL)	

*”No, voi hyvät immeiset sentään,
miten se tuo aika lentää.
Kohta ei meinaa perässä pysyä,
nuoremmilta täytyy jopa ajankulua kysyä.
Vastikäänhän minä olin nätti ja nuori
nyt jo vanha kaakattava muori.
Ei se taho millään päähän mahtua
monta kertoo päivässä täytyy peiliin kahtoa.
Luulin, että peilissä ois vika
ja ostin uuden
maksoin siitä 200 markkaa
kotona laitoin sen seinälle
ja katsoin hyvin tarkkaan.
Sitten katson vanhaan peiliin
ja tulos oli sama.
Kyllä meinas mummoon tulla lama,
kun 200 markkaa meni kun tuhka tuuleen.
Sitten päätin ostaa purkin ruttuvoijetta
ja ajattelin, että nyt tulloo muutos.
Mutta kissanjalat – ei tullu kun rahapussiin puutos.
Kyllä kai sitä nyt jo täytyy uskoa
että ollaan menossa kohti iltaruskoa.
Mutta kun se tuo luonto,
se kiehuu ja se kuohuu.
Se muistuttaa hyvinkäyvää sahtia.
Ellei tuota peiliä keksitty ois
niin moni harmi ois jäänä pois.
Miten se lämmittäiskään vanhan rintoo
jos vähän himmennettäs sitä peilin pintoo.
Eihän sen tarvihtis olla niin paljastavaa laatua
että kun siihen kurkistaa niin meinaa kaatua.
Kyllä sillä immeisellä joka vaatteet keksi ei ollu järki jäässä,
ol sillä muutakin kun sahajauhoja päässä.
Miten hyvin ne peittää tuon roppaparan
ja jättää sivullisellekin arvaamisen varan.
Ennen nuorena nakuna kun peiliin kurkistin salaa,
niin vieläkin ne kaaniit muistot mieleen palaa.
Miten ne kaikki paikat passas niin pyöreeks ja somaks.
Nyt ei koko kehoa kehtoo tunnustoo omaks.
Kun pitäs vetää vatsa sisään ja rinta ulos,
niin päinvastainen on tulos.
Kaala on kun kaalinterät
ja takapenkiksi on muuttunna perä.
Mutta yhteistä on sen verran
että kaikki nuoretkin vanhaks tulloo kerran.
Vaikka ois vahva niinku vuori,
kerran pettää ulkokuori.
Meille vanhoille tämä tarina on tuttu,
mut nuorille vain pelkkä juttu.”
-tekijä tuntematon, esittäjä Irma 84-vuotta -*

1. JOHDANTO

1.1 Vanhuus elämänvaiheena

Vanhuus on ajanjaksona toinen elämänkaaren ääripäistä. Sitä voidaan kuvata vaativaksi ja yksilön pysäyttäväksi ajanjaksoksi. Maailman muuttuminen ympärillä, oman fyysisen kunnan heikkeneminen ja tietoisuus siitä, että elinvuosia ei enää ehkä odotettavasti voida laskea vuosikymmenissä vaan vuosissa pakottaa yksilön pysähtymään ja pohtimaan omaa elämäänsä. Vanhuutta voidaan kuvata minän kehityksen huipentumaksi, tällöin korjataan elämän kokemuksien satoa ja valmistaudutaan tilinpäätökseen (Vuorinen 1997).

Minän integraatiolla tarkoitetaan minän eheytymistä ja tasapainoa. Se on vanhuuden ikävaiheen keskeisin haaste. Integraation ydin on oman elämän hyväksyminen sellaisena kuin se iloineen ja suruineen sekä epäonnistumisineen ja onnellisuuden kokemuksineen on ollut. Eriksonin (1978b) mukaan vanhuusiän tärkeimpänä kehitystehtävänä on saavuttaa psyykkiseksi integraatioksi kuvattu sisäinen eheys, jonka ansiosta vanhus kokee elämänsä mielekkääksi. Oman elämän vaikeista kohtaloista selviytyminen painolasteista luopuen johtaa minän integraatioon. Minän integraation myötä kuolemakaan ei enää näyttäydy menetyksenä tai uhkana minuudelle, vaan kuolema voidaan kokea turvallisenä ja jopa odotettavana tosiasiana.

Eriksonin (1978b) mukaan integraation vastakohtana on epätoivo, joka ilmenee pettymyksenä elettyyn elämään. Tällöin yksilö huomaa, että eletty elämä on sisältänyt pettymyksiä, joihin hän yksilönä ei löydä myönteisiä selviytymiskeinoja. Yksilö vaipuu epätoivoon eletyn elämän ratkaisemattomien kysymysten painamana elämänsä viime metreillä. Taustalla voi tällöin myös löytyä aikaisemmissa kehitysvaiheissa tapahtunutta epäonnistuneisuutta elämänkulkuun liittyvien kriisien selvittämisessä, jotka siirtyvät käsittelemättöminä vanhuuden vaiheeseen painolastiksi ja joiden ratkaisemiseen yksilöllä ei ehkä enää löydy tarvittavaa kapasiteettia.

Eräänä keskeisenä integraation välineenä vanhuuden ikävaiheeseen liittyen on muistelu. Sillä on vanhukselle tärkeä psykodynaaminen merkitys, koska muistelemisen kautta hän säilyttää yhteyden vanhoihin minuutensa osiin ja avainmielikuviin itsestään (Saarenheimo 1997). Colemanin (1999) mukaan vanhusten elämässä nykyisyys nivoutuu heidän eletyn elämänkaarensa keskeisiin teemoihin. Vanhukselle kuunteleva yleisö on tärkeä, sillä muistelemisen kautta menneestä ajasta ja nykyisyydestä tulee eheä kokonaisuus tämän hetkisessä kokemusmaailmassa.

Vanhukset joutuvat usein kokemaan ns. osattomuuden kokemuksia muuttuvan maailman ja muuttuvan läheisverkoston myötä. Myös vähäiset odotukset tulevaisuudelta voivat lisätä osattomuuden kokemuksia. Yksilön koko elämänkaaren keskeisenä kehitysteemana on separaatio – indiadiaaaliprosessi, jossa yksilö tulee tietoiseksi itsestään, muista ihmisistä erillisenä ja muihin liittyvänä persoonana. Vanhuuden ikävaiheessa yksilö joutuu läpikäymään usein myös varhaisimpia objektisuhteitaan ja mahdollisesti ratkaisemaan niihin liittyviä ongelmia (Malassu, Ruth & Saarenheimo 1989).

Arvioitaessa ikääntyneen ihmisen mielenterveyteen vaikuttavia keskeisiä tekijöitä esille nousevat elämän keskeiset tapahtumat, merkitykselliset ihmissuhteet, elämän kokonaistilanne, psyykkiset voimavarat, ja persoonallisuuden integraatio (Malassu ym. 1989). Vanhus kokee elämänsä tarkoituksenomaiseksi läheisten ihmisten myötä. Myös elämään liittyvät asiat, kuten elämän arvostus saa elämän tuntumaan mielekkäältä. Ikääntyneen ihmisen elämään tuovat tarkoituksellisuutta terveys, uskonto ja toimintakyky (Takkinen & Suutama 1999).

1.2 Persoonallisuus

Persoonallisuus voidaan määritellä yksilön tavaksi reagoida elämän tapahtumiin. Se viittaa yksilön sisäiseen luonteeseen, temperamenttiin sekä ulkoiseen käytökseen, joka erottaa yksilön muista ihmisistä (Ruth 1995). Persoonallisuuden pitkittäistutkimukset ovat osoittaneet, että persoonallisuus ei muutu havaittavasti iän myötä. Yksilö saavuttaa noin 30- vuoden iässä persoonallisuutensa stabiilin olemuksen. Kehityopsykologisesti yksilön minä nähdään taas prosessina, joka muuttuu ja kehittyy elämän kehitystehtävien mukana.

Costan ja McCraen (2002) mukaan yksilön persoonallisuus on geneettisesti määräytynyt ja muuttumaton läpi elämän. Ympäristö vaikuttaa yksilön persoonallisuuteen heidän mukaansa vain vähän. Ihmiset muuttuvat ulkoisesti vain sosiaalisten rooliensa kautta. Persoonallisuutta voidaan kuvata organisaatioksi, missä yksilön psykofyysinen systeemi tuo esille käyttäytymisen malleja ja ajatuksia. Itsensä havainnoiminen suhteessa persoonallisuuteen on yksilön itsetunto, joka ei ole luotettava havainnointinsa suhteen.

McCraen ja Costan (1990) mukaan yksilön piirteet on nimetty keskeisten ominaisuuksiensa mukaan ja yksilöä itseään voidaan vaivattomasti kuvata muutaman peruspiirteen kautta. Peruspiirteet sisältävät muitakin ominaisuuksia, jotka itsessään kuitenkin kuuluvat edustamansa peruspiirteen

piiriin. Viisi suurta peruspersoonallisuuden piirrettä ovat neuroottisuus, ekstroversio, tunnollisuus, sovinnollisuus ja avoimuus.

Allportin (1978) mukaan on olemassa yksilölle ominaisia piirteitä ja taas kaikille yksilöille ominaisia piirteitä. Eavesin, Eysenckin ja Martinin (1989) mukaan yksilön persoonallisuudessa on keskiössä ekstrovertti vs. introvertti asetelma ja taas toisaalta tunne-elämän tasapainoisuus vs. tasapainottomuus eli neuroottisuuden faktori. Cattellin, Eberin ja Tatsuokan (1970) mukaan yksilön persoonallisuus rakentuu pinta- ja ydinpiirteistä. Piirteitä voidaan tutkia ja tarkastella 16:ta persoonallisuuden faktoria ilmaisevalla testillä.

Freudin (1981) psykoanalyttisesta näkökulmasta tarkasteltuna yksilön persoonallisuus on monitahoinen kokonaisuus. Persoonallisuuden nähdään muodostuvan tiedostamattoman, ristiriitaisenkin mielensisäisen viettienergian pohjalta. Vietit etsivät tyydytystä purkaakseen mielensisäistä jännitystä varhaislapsuuden kokemuksiin peilautuen. Persoonallisuus muotoutuu näiden, elämänvietin ja kuolemanvietin aiheuttamissa paineissa. Ns. uuden psykoanalyttisen psykologisen näkökulman edustajien mm. Horneyn (1939) mukaan myös sosiaalisella ympäristöllä ja kulttuurilla on keskeinen rooli yksilön persoonallisuuden muotoutumisessa.

Minäkeskeistä psykoanalyttista persoonallisuuden muotoutumisen teoriaa edustaa Eriksonin (1978a) psykososiaalinen kehitysteoria. Psykososiaalisessa kehitysteoriassa ego nähdään keskeisenä, vieteistä riippumattomana ajattelevana ja oppivana, kokemusten ja kehitysvaiheiden kautta muotoutuvana persoonallisuuden ydinolemuksena. Lapsuus on minän kehityksen kannalta ensimmäinen kehitysvaihe ja nuoruus on minän kehittymisen kannalta toinen todellinen mahdollisuus. Yksilö kehittyy kehityskriisien ratkaisujen myötä kokoajan yhä eheämmäksi yksilöksi ja persoonaksi.

Humanistinen psykologia korostaa yksilön persoonallisuuden muutoksen mahdollisuutta. Yksilö on oman elämänsä subjekti. Hän rakentaa omaa elämäänsä omien valintojensa kautta. Keskeisintä on se, mitä yksilö kokee luodessaan uutta ja kohdatessaan vaikeuksia. Kognitiivisen psykologian mukaan yksilön lapsuudessaan rakentamat, kokemuksen kautta muotoutuneet skeemat ohjaavat ja muokkaavat hänen havaintojaan ympäristöstä. Elämäkokemukset, opitut asiat ja tilanteet ohjaavat yksilöä havainnoimaan ympäristöään. Tämä vuorovaikutuksellinen suhde yhteydessä ajan tuomiin kokemuksiin ja eletyn ympäristön tuottamaan palautteeseen muokkaa myös yksilön persoonallisuuden muotoutumista (Vilkko-Riihelä 1999). Behavioristisesta (Skinner 1974)

näkökulmasta tarkasteltuna taas yksilö on toiminnan tahdoton objekti. Ympäristön ärsykkeet muokkaavat ja rakentavat yksilön persoonallisuutta.

Yksilön persoonallisuutta voidaan arvioida esimerkiksi erilaisten persoonallisuustestien avulla. Myös yksilöä tarkkailemalla tai häntä haastatteleamalla voidaan yrittää arvioida henkilön persoonallisuutta (Vilkko-Riihelä 1999). Eri menetelmien ja mittareiden kautta saadaan erilaisia tuloksia, samankaltaisestakin asiasta. Persoonallisuuden tutkimus on määritelmänsä tavoin moninaista ja vaikeakin.

Fieldin (1991) mukaan persoonallisuuden muutosta vanhuudessa ei voida tutkia systemaattisesti ilman sopivaa pitkittäistutkimusta. Useimmat tutkimukset vanhuuden persoonallisuuden muutosta koskien ovat olleet kuitenkin poikittaistutkimuksia, joissa vertaillaan samalla kertaa eri ikäluokkia. Pitkittäistutkimuksien avulla voidaan selvittää luotettavimmin vanhusten omakohtaisten kuvausten ja piirreteoreettisten testien kautta, voiko yksilön persoonallisuus muuttua vielä vanhuudessa.

1.3 Persoonallisuuden muutos

Psykologisessa tutkimuksessa on persoonallisuuden muutosta koskien periaatteessa kaksi erilaista ja toisilleen vastakkaista tarkastelutapaa. Costan ja McCraen (2002) mukaan yksilön minuus on muokattavissa, mutta persoonallisuuden organismi on pysyvä. Esimerkiksi terapiassa on heidän mukaansa kysymys uuden ns. toiminnallisen hahmon valinnasta, eikä todellisuudessa yksilön persoonallisen sisimmän muutoksesta. Ihminen oppii uusia käyttäytymisen tapoja läpi elämän behavioristisesti tarkasteltuna. Yksilöllä on myös ikäsidonnoisia rooleja ja muuttuva fyysinen kapasiteetti. Jos yksilön persoonallisuus ei olisi muuta kuin hänen ulkoista käyttäytymistään, se muuttuisi läpi elämän. Mutta persoonallisuus on syvempi kokonaisuus.

Psykologisista tutkimuksista on noussut todisteita, että yksilön persoonallisuus voi muuttua vielä vanhuudessakin (Martin 2002; Mcrozek & Spiro 2003). Eriksonin (1978a) mukaan kypsymistä ja muutosta tapahtuu yksilön persoonallisuudessa niin aikuisena kuin lapsenakin, jos tarkastellaan psykososiaalista kehitysteoriaa kokonaisuudessaan. Kliinisen psykologian näkökulmasta on havaittu, että ihmiset kykenevät tärkeisiin muutoksiin itsensä suhteen elämänkaarensa aikana. Persoonallisuus voidaan nähdä olemukseltaan myös vaikutuksille alttiina ja tilanteesta toiseen muuttavana (Heatheron & Nichols 2002).

Persoonallisuuden muuttuvuuden tarkastelussa on annettu vain vähän huomiota persoonallisuuden ilmentymisen eri tasoille (Martin 2002; Mcrozek & Spiro 2003). Yksilön persoonallisuus voidaan nähdä vakaana, mutta myös yksilön yksilöllisten ominaisuuksien muovaamana. Persoonallisuuden tarkastelussa kolmantena ja jossain suhteessa myös uutena näkökulmana voisi olla se, että persoonallisuus on yhtä aikaa sekä vakaa että muuttuva. Brodyn (1988) mukaan myös yksilön suhtautuminen omiin persoonallisuutensa piirteisiin voi vaihdella eri ikävaiheissa.

Kokonaisuutena tarkasteltaessa useissa tutkimuksissa on todettu että tietyt peruspersoonallisuuden piirteet ovat stabiileja elämänkaareissa. Useiden tutkimuksien myötä on myös todettu, että yksilöt, jotka kokevat muuttuneensa ihmisinä ja persoonallisuuksina eivät ole eronneet merkittävästi heistä, jotka eivät kokeneet muuttuneensa (Heatherton & Nichols 2002). Toisaalta useissa tutkimuksissa on myös osoitettu, että persoonallisuus voi joissakin suhteissa muuttua yksilön elämässä. Persoonallisuuden muutos on siis aihe, johon ei löydy täysin yksiselitteistä ja tyhjentävää vastausta psykologiassa.

1. 4 Persoonallisuuden muutos myöhäisessä aikuisiässä ja vanhuudessa

Persoonallisuuden muutoksia vanhuusiässä on tutkittu lähinnä erilaisilla persoonallisuustesteillä. Keskeiset tutkimusten kohteet ovat koskeneet lähinnä vanhuksen tyytyväisyyttä elämään, sopeutumista, mielialaa sekä persoonallisuuden tyyliä. Vanhenemista on tarkasteltu myös roolin muuttumisen näkökulmasta. Vanhuuden ikävaiheessa aiemmat aktiivisuuden ja toiminnallisuuden muodot muuttuvat. Vanhuudessa voidaan esimerkiksi havaita tapahtuvan varovaisuuden lisääntymistä, riskinoton halukkuuden vähenemistä, mukautumista ja pitäytymistä normeihin. Myös minäkäsitys muuttuu vanhuudessa ja se voi saada kielteisiäkin sävyjä ulkopuolelta saatavan palautteen vuoksi. Muutos yksilön terveydentilassa ja fyysisessä toimintakyvyssä vaikuttaa vanhuksen minäkäsitykseen ja ikääntyvän yksilön rooliin yhteisön jäsenenä (Ruth & Ruoppila 1983).

Fieldin (1991) mukaan tutkittaessa vanhusten omia käsityksiä persoonallisuuden muutoksesta esille on noussut hyvin vähän sellaista tietoa ja todisteita, että yksilön persoonallisuus muuttuisi. Vanhuksilla saattaa olla hyvinkin jäykkä omakohtainen käsitys siitä, muuttuvatko he persoonallisuudeltaan. Persoonallisuuden organisaatio on nimittäin paljon vakaampi vanhuudessa kuin nuorena ja yksilön näkemykset itsestä ihmisenä voivat olla jätkeä sekä urautuneita. Yksilön

omat raportit persoonallisuuden muutoksesta voivat näin ollen luoda illuusion kaltaisen kuvan pysyvämmästä persoonallisuudesta kuin mitä se itse asiassa onkaan.

Stevens-Longin (2003) mukaan aikuisuudessa on havaittavissa tietynlaista muutosta ja kypsymistä motivaation, tunteiden ja käyttäytymisen saralla yksilön siirtyessä nuoren aikuisuuden vaiheesta keskivaiheen aikuisuuden kautta myöhäiseen aikuisuuteen. Nuorella aikuisella on tarve löytää tasapaino yksilöllisen minuuden ja läheisyyden tarpeen välillä. Henkilöllä on vahva käsitys itsestä ja kyky analysoida ihmissuhteita. Käyttäytymisessä pyritään eettisyyteen ja oma persoonallisuus kiinnostaa. Keskivaiheen aikuisuudessa pyrkimys oman itsensä kehittämiseen ja vastuun kantamisen tarve toisista on suuri. Henkilö pyrkii oikeudenmukaisuuteen. Yksilön käyttäytyminen huomioi toisten tarpeita ja on tuottavaa. Myöhäisessä aikuisuudessa eheän minän saavuttaminen on keskiössä. Konfliktien sietokyky kasvaa. Toiset ihmiset ja heidän tarpeensa nähdään tärkeinä. Yksilö ei pyri enää käyttämään toisia ihmisiä hyväkseen niin paljon kuin ennen.

Martin, Long ja Poon (2002) ovat havainneet vertaillen kuusikymmenvuotiaita, kahdeksankymmenvuotiaita ja satavuotiaita tiettyjä persoonallisuuden tasoissa tapahtuvia muutoksia. Pääasiallisena tutkimustuloksena heillä oli, että iän lisääntyessä, ikämuutosten seurauksena yksilön tunteellisuus ja asioiden hyväksyntä kasvoi. Esimerkiksi 60-vuotiaisiin verrattuna 80-vuotiaat olivat vähemmän älyllisiä, dominoivia, sovittelevia ja kiinnostuneita mutta enemmän vastustelevia. Satavuotiaat olivat taas nuorempiinsa verrattuna radikaaleja ja herkemmin depression taipuvaisempia. Tuloksista nousi myös esille, että yksilön persoonallisuus voi ikään kuin vähittäisesti laimentua tai kadota pois pitkässä ajan juoksussa. Persoonallisuuden ilmentyminen voidaan nähdä myös yksilön yksilöllisyyteen ja elämäntilanteeseen sitoutuneena.

Mroczeikin ja Spiron (2003) mukaan yksilön elämäntilanteilla on vaikutusta hänen sisäiseen muutokseensa persoonallisuuden tasolla. Pitkittäistutkimuksessa tarkkailtiin kahdentoista vuoden ajan ekstroverttiyden ja neuroottisuuden ilmentymistä 43-91-vuotiailla. Ekstroverttiyden todettiin olevan melko pysyvä piirre, mutta tilanteiden luomille vaikutuksille altis. Neuroottisuudesta taas havaittiin, että sen ilmeneminen vähenee, kun yksilölle tulee lisää ikää. Yksilöiden välillä voidaan havaita eroja persoonallisuuden eri piirteissä, piirteiden ilmenemistasoilla. Yksilön koko persoonallisuus ja persoonallisuuden stabiilius sisältää itsessään myös yksilöllisyyden ja yksilöiden väliset erot. Toiset yksilöt ovat persoonallisuudeltaan vakaampia kuin toiset.

Maiden, Petersen, Caya ja Hayslip (2003) totesivat piirreteoreettisessa tutkimuksessaan, että yksilön kehityksessä tapahtuu muutoksia myös vanhuusiässä. Hyvin vanhoilla ihmisillä käytökseen vaikuttaa terveyden muutos, mitä usein tapahtuu ikääntyvillä. Persoonallisuuden piirteiden pysyvyyteen vaikuttavat kokonaisuutena negatiiviset tapahtumat yksilön elämässä, esim. terveyden heikkeneminen tai oman lapsen kuolema. Yksilössä voi tapahtua muutosta hyvin negatiivisten elämäntapahtumien myötä.

Tutkimusten mukaan neuroottisuutta persoonallisuuden piirteenä vanhuusiässä lisää vähentynyt sosiaalinen tuki ja kasvavat yksilölliset tarpeet. Ulospäinsuuntuneisuutta vähentävät vanhuudessa puolestaan huono terveys ja psykososiaalisten tarpeiden ristiriita. Avoimuus on persoonallisuuden piirteistä pysyvin ja siihen on havaittu vaikuttavan kaikkein vähiten yksilön elämäntapahtumat (Maiden ym. 2003). On havaittu myös, että ulospäinsuuntuneisuus persoonallisuuden piirteenä on vähäisempää 70-vuotiaana kuin 50-vuotiaana. Mielenkiintoinen seikka persoonallisuuden piirteisiin liittyen oli myös se, että ulospäinsuuntuneet henkilöt kertoivat tuntevansa itsensä todellista ikäänsä nuoremmiksi (Nilsson & Persson 1984).

Tutkittaessa vanhuuden persoonallisuuden muutoksia on ilmennyt myös, että naisilla on havaittavissa arvojen muutosta ja muutosta tukemiseen liittyvissä tarpeissa, kun henkilö ikääntyy. Tutkimustuloksista voidaan myös havaita, että yksilön käytös ja persoonallisuus muuttuvat vähemmän dominoivaksi ja aggressiiviseksi kuin nuorena, mutta miespuolisten kohdalla nuoruuteen verrattuna enemmän omaa statusta puolusteleväksi. Vanhoilla naisilla on havaittavissa taas suurempaa rohkeutta (Ryff 1982). Cappara, Cappara ja Steca (2003) tuovat myös esille, että yksilön persoonallisuudessa voi tapahtua muutosta. Esimerkiksi sukupuolten välillä voidaan havaita joitakin eroja persoonallisuuden vakauden suhteen esimerkiksi uskomuksissa omasta minuudesta, negatiivisten asioiden käsittelyssä ja tunteiden ilmenemisessä.

Costa ja McCrae (2002) tiivistävät yksilön persoonallisuuden muutokseen liittyvät pohdinnat ja tutkimusten tulokset omalla ajatuksellaan jämäkästi. Heidän mukaansa ihmiset muuttuvat ja kasvavat, mutta he tekevät sen tietyistä lähtökohdista käsin. Eli yksilöllä on olemassa peruspersonallisuuden ydin, joka on muuttumaton itsessään ja luo tietynlaiselle, pinnallisemmalle persoonallisuuden muutokselle lähtökohdat yksilön elämässä. Ympäristö muokkaa ihmistä, mutta vain hänen persoonallisuutensa antamista lähtökohdista käsin.

1.5 Vanhuuden ikävaiheen erilaisia persoonallisuustyyppiä

Ruth (1995) kuvaa artikkelissaan vanhuuden ikävaihetta koskien useita persoonallisuustyyppisiin liittyviä teorioita. Yksi teorioista on rakentunut Reichardin, Lissenin ja Personin tutkimuksen kautta. He ovat tutkineen miehisiä tapoja suhtautua eläkkeellä olemiseen ja löytäneet viisi erilaista persoonallisuustyyppiä; kypsät ikänsä hyväksyvät, elämästään nauttivat keinutuolimiehet, eläkeläistymisen kieltävät suojautuneet, vihaiset muita eläkkeellä olemisestaan syyttävät ja itsensä vihaajat. Neugarten, Havighurst ja Tobin ovat löytäneet tutkimuksessaan Ruthin mukaan kolme vanhuuden persoonallisuustyyppiä; hyvin selviytyvät integroituneet vanhukset, eristäytymään pyrkivät ei integroituneet vanhukset ja passiivis-riippuvaiset, tyytyväiset vanhukset. Ruthin kuvaama Saarenheimon tutkimuksen tulos tuo esille 75- vuotiaiden kuusi erilaista vanhuuden persoonallisuuden tyyppiä. Sopeutuvat mukautujat, oman onnensa sepät, menetyksiä kokeneet uhrin, omaa todellisuuttaan vahtivat omien rajojensa vaalijat, itsensä tuntevat joustavat henkilöt ja muista riippuvaiset suojautujat, ovat Saarenheimon tutkimuksista esille nousseet vanhustyypit.

Ruthin ja Öbergin (1996) vanhusten elämäntapaan liittyvässä tutkimuksessa tyypiteltiin suomalaisten ikäihmisten muisteluainesta eletystä elämästä kuuteen eri elämäntapatyyppiin. Elämäntavoista katkera elämä ja elämän sudenkuopat sisälsivät paljon negatiivisia asioita. Katkeran elämän kokeneille oli tyypillistä, että elämä ei ollut mennyt toivottuun suuntaan, mutta yksilöllä itsellään ei ollut löytynyt voimia muuttaa elämänsuuntaa. Elämän sudenkuopat elämäntavassa yksilön elämä oli ollut täynnä sudenkuoppia ja vanhuus elämänvaiheena oli sudenkuopista se viimeisin. Elämän estejuoksu elämäntapana ilmensi elämää, jossa yksilö oli kohdannut jatkuvasti vastoinkäymisiä mutta selvisi lopulta niistä voittajana. Vaiennettua elämäntapaa leimasi muista ihmisistä huolehtiminen. Elämä ei ole ollut toivotunlaista, mutta sopeutuminen elämään oli kuitenkin toteutunut. Elämäntavoista elämä ammattina oli kaikkein työkeskeisin. Tyypillistä tämänkaltaiselle henkilölle oli kuvata omaa elämäänsä kuin ansioluetteloa. Elämä nähtiin itse luotuna hyvänä elämänä. Elämäntavoista ihana elämä oli kaikista positiivisin. Elämän kuvattiin olleen kuin unelma. Vanhuus nähtiin positiivisena asiana elämässä. Vastoinkäymisistä puhuttaessa elämässä korostui niistä selviytyminen ja kaiken muuttaminen lopulta myönteiseksi. Ruthin ja Öbergin tutkimuksen yksi merkittävin peruslöytö on, että heidän mukaansa vanhuutta elämänvaiheena ei voida ymmärtää ilman elämänsuuntaa. Persoonallisuus nähdään itsessään dynaamisena prosessina, joka pyrkii vastaamaan elämänsuunnan aikana erilaisiin vaatimuksiin ja voi siis näin ollen myös muuttua elämänsuunnan aikana (Ruth 1995; Ruth & Öberg 1996).

1.6 Persoonallisuuden muutos ikääntyneen yksilön kokemuksellisesta näkökulmasta käsin

Uotinen ja Ruoppila (1995) ovat todenneet tutkimuksessaan, että useimmat aikuiset kokevat olevansa nuorempia mitä ovatkaan. Henkilön sosioekonominen tausta vaikuttaa hänen kokemukseensa ikääntymisestä. Eli mitä tasokkaampi elämäntilanne yksilöllä on, sitä nuorempana hän itseään pitää. Henkilöt, jotka kokivat itsensä vanhoiksi, pitivät ikääntymistä negatiivisena asiana muutenkin, mikä heijastui heidän stereotyyppisistä näkemyksistään vanhenemisesta.

Vanhuuden kokemuksia voidaan tarkastella onnistuneen ikääntymisen näkökulmasta (Leppänen 2000). Tutkimuksessa tarkasteltiin, millaisena vanhuus näyttäytyy osana yksilön elämäntilannetta 85-vuotiaana kokemana, kuinka vanhukset kokevat mahdolliset muutokset ja kuinka vanheneminen heistä määräytyy. Muutokset vanhuudessa koettiin usein kielteisinä fyysisen heikkouden ja sosiaalisen verkoston pienenevän muodossa.

Kuuramaa (2002) toi tutkimuksessaan esille haastateltaviensa 87-vuotiaiden vanhusten kokemuksia vanhuudesta, vanhenemisestä ja kuolemasta. Vanhuus koettiin konkreettisemmin, kun vaivoja alkoi ilmetä fyysisellä tasolla yhä enemmän. Haastateltavat vanhukset suhtautuivat kuitenkin elämäänsä myönteisesti. He ilmensivät onnistuneisuutta vanhuuden integraatioprosessissa. Myös kuoleman kokemus ilmeni heille eri tavoin henkilökohtaisesta historiasta riippuen. Esimerkiksi sotiemme veteraaneille yhteistä oli tyyni suhtautuminen kuolemaan. Kuolemaa ei koettu pelottavana enää vanhuudessa, koska se oli jouduttu kohtaamaan jo kerran rintamaolosuhteissa.

Maidenin ym. (2003) amerikkalaisen tutkimuksen mukaan yksilö itse kokee usein persoonallisuutensa pysyväksi. Yksilön omakohtainen persoonallisuuden pysyvyyden kokemus kuvattiin usein korkeana läpi elämän. Nilssonin ja Perssonin (1984) ruotsalaistutkimuksessa taas todettiin, että havaitut muutokset yksilön persoonallisuudessa olivat pieniä, eikä niitä välttämättä edes ollut aina.

1.7 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena on vanhuuden persoonallisuuden muutoksen kokemuksellisuuden kuvaaminen eli henkilöiden omakohtainen subjektiivinen kokemus vanhenemisen vaikutuksesta omaan persoonallisuuteen. Yksilön persoonallisuuden muotoutuminen nuoruudesta tähän päivään on tutkimuksen keskeisin kiinnostuksen kohde taustana teoreettinen käsitys persoonallisuuden

monimuotoisuudesta. Tutkimuksessa tarkastellaan myös, mihin vaiheeseen mahdolliset koetut persoonallisuuden muutokset yksilön elämänsäkaressa sijoittuvat ja liittyvätkö koetut persoonallisuuden muutokset mahdollisesti myös muuhun kuin henkilön ikään.

2. MENETELMÄ

2.1 Aineisto

Tutkimuksen kohderyhmäksi valitsin pienestä keskisuomalaisesta maalaiskylästä alun perin yksitoista haastateltavaa, joista varsinaisessa tutkimuksessa käytettiin yhdeksän henkilön aineistoja, litterointivaiheessa tuhoutuneiden nauhojen vuoksi. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat naisia ja iältään 72-84 - vuotta. Perhetaustoiltaan haastateltavat olivat hyvin erilaisia. Heistä löytyi niin orpoja kuin talon tyttäriäkin. Haastateltavista kaksi oli naimisissa, kaksi oli eronnut, neljä oli leskiä ja yksi oli ollut avoliitossa. Haastateltavista kaikilla oli yhtä lukuun ottamatta lapsia. Haastateltavien koulutustausta oli hyvin moninainen, kansakoulun puoliksi käyneistä ammatillista koulutusta hankkineisiin henkilöihin. Myös ammattitaustoista löytyi laaja kirjo: kotiäideistä kirjailijaan ja baariapulaisesta maatalon emäntään. Kaikki haastateltavat olivat itsenäisesti kotona toimeentulevia ja henkisesti virkeitä. Kenelläkään haastateltavista ei ollut todettu dementian kaltaista muistihäiriötä tai muita häiriöitä, joilla olisi saattanut olla vaikutusta haastatteluun osallistumiseen. Kaikki haastateltavat olivat ilmoittautuneet vapaaehtoisina haastatteluun ja ilmaisivat kirjallisena suostumuksella olevansa tietoisia tutkimuksen sisällöstä.

2.2 Analyysi menetelmä

Tutkimukseeni liittyvä haastattelu oli teemahaastattelun tyyppinen ns. puolistrukturoitu haastattelu eli tutkimuksen teema-alueet olivat tiedossa, mutta kysymysten tarkka järjestys haastattelussa puuttui (Hirsijärvi & Hurme 1988). Puolistrukturoitu haastattelu sopii erityisesti silloin käytettäväksi, kun tutkimuksessa käsitellään emotionaalisesti arkoja aiheita tai tämän tutkimuksen aiheytteen soveltaen aihetta, josta tutkittava ei ole tottunut puhumaan tai käsittelemään päivittäin. Teemahaastattelu mahdollistaa haastateltavalle puhua vapaasti, vaikka toisaalta se luo haastattelutilanteille kysymysteemojen toistuessa samankaltaiset puitteet (Eskola & Suoranta 1996).

Nauhoitin haastattelut. Sanatarkan litteroinnin teetätin ulkopuolisella. Aineistoa kertyi 135 sivua. Litteroinnin jälkeen kuuntelin nauhat vielä itse ja tein tarvittavat oikaisut jo valmiiksi litteroituun tekstiin. Käytin tutkimuksessani analyysimenetelmänä Juha Perttulan fenomenologisen psykologian analyysimenetelmää. Perttulan menetelmän taustalta löytyy Giorgin fenomenologinen metodi (1988a) ja Rauhalan holistinen ihmiskäsitys (1986).

Rauhalan (1993) mukaan tutkija osoittaa tutkimuksessaan joko suoraan tai välillisesti oman ihmiskuvansa. Ihmiskuvaan liittyy kaikki se, mitä on jouduttu olettamaan ihmisestä tutkimuskohteena empiirisiä tutkimuskohteita asetettaessa. Tutkimusraportti, joka esiin tuo tutkijan ihmiskäsityksen auttaa lukijaa suhteuttamaan tutkimusaineiston empiirisen tuotoksen suhteessa tulosten muotoutumiseen tietynlaiseksi (Perttula 1995). Rauhala esittelee holistisen ihmiskäsityksen, jonka myös Perttula on omaksunut lähestymistavakseen ja oman teoreettisen tarkastelukantansa pohjaksi. Pohdin myös itse omaa ihmiskäsitystäni suhteessa tutkimuksen toteuttamiseen ja tätä kautta toteutin fenomenologisen psykologisen tutkimuksen metodeista ontologisen vaatimuksen. Ontologia tarkoittaa sitä, että tutkijan on selvitettävä oma ihmiskuvansa ja ihmiskäsityksensä tutkimusta tehdessään. Hänen on tehtävä ”ontologinen ratkaisunsa” (Rauhala 1986).

Holistisella ihmiskäsityksellä tarkoitetaan käsitystä, että ihminen todellistuu ja tulee olemassa olevaksi kolmessa olemisen perusmuodossa: tajunnallisuudessa, kehollisuudessa ja situationaalisuudessa (Perttula 1995; Rauhala 1986). Holistisuudella tarkoitetaan sitä, että oleminen tarvitsee ympäristöä ollakseen olemassa. Tajunnallisuus tarkoittaa fenomenologiassa ihmisen tajunnallisuuden perusluonteen eli intentionaalisuuden suuntautuvan aina johonkin. Kehollisuus kuvaa olemassaoloa orgaanisena tapahtumana. Situationaalisuus eli elämäntilanteisuus viittaa yksilön olemassaoloon suhteessa tilanteeseen. Holistinen ihmiskäsitys oli myös minulla lähtökohtana suhteessa tarkasteltavaan aineistoon. Lisäksi ihmiskäsitykseni liittyy oma kristillinen vakaumukseni ja Jumala-usko. Uskon Jumalan kaikkivaltaisuuteen ja kolminaisuusoppiin. Uskon, että ihmisen olemassaoloon ja olemassaolon kokemukseen vaikuttaa Jumala. Suhtaudun ihmisiin kristillisen rakkauden kaksoiskäskyn ja Kantilaisen kategorisen imperatiivin periaattein.

Fenomenologisen metodin käsitteitä ovat jo edellä mainitun ontologian lisäksi reduktio ja deskriptio. Fenomenologinen reduktio voidaan kuvata prosessiksi, jossa tutkimuksen kannalta epäolennaiset tekijät pyritään siirtämään syrjään ja keskitytään fenomenologisen analyysin kannalta olennaisempiin asioihin (Saarinen 1986). Tutkija pyrkii reduktion kautta tutkimuksessa irtautumaan

luonnollisesta asenteestaan ja kohtaamaan asiat ikään kuin ensimmäistä kertaa. Reduktion ensimmäinen vaihe on sulkeistaminen, jonka avulla tutkija pyrkii pääsemään luonnollisista asenteistaan ja asettaa tajuntansa keskeiset toimintaperiaatteet ankaraan analyysiin. Tavoitteena on saavuttaa välitön kokemus. Reduktion toisessa vaiheessa pohditaan, mitä ilmiössä pitäisi muuttaa, että se ei olisi sitä mitä se on. Näin löydetään tekijät, jotka tekevät ilmiöstä juuri sitä mitä se on. Reduktion perustavoitteena on pyrkiä mieltämään kaikki tietoisuudessa ilmaisevat ilmiöt sellaisina kuin ne itse itsensä ilmaisevat. Tavoitteena on hahmottaa yhden tai useamman henkilön kokemuksen sisältöjä (Perttula 1995; Giorgi 1988a).

Deskription tarkoituksena on välttää analyttisiä käsitteitä. Deskriptio on ilmiön kuvaamista sellaisena kuin se välittömästi ilmenee tutkittavalle hänen kokemusmaailmassaan. Deskription merkitys fenomenologisessa tutkimuksessa liittyy tutkittavan tapaan tuottaa tutkimusaineistoa. Sen toinen merkitys on kuvata tutkittavien kokemus mahdollisimman alkuperäisessä muodossa (Perttula 1995).

Perttula (1995) on laajentanut Giorgin (1988b) viisivaiheisen menetelmän sisältämään 2 päävaihetta, joista molemmat sisältää 7 alavaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa selvitetään yksilökohtainen merkitysverkosto ja toisessa vaiheessa tutkittavien yleinen merkitysverkosto.

Metodin ensimmäisessä vaiheessa selvitetään siis tutkittavan yksilökohtainen merkitysverkosto seitsemän alavaiheen kautta. Metodin vaihe 1.1 käsittää tutkimusaineistoon tutustumisen. Tutkimusaineistoon tutustutaan avoimesti ja erityisen huolellisesti kokonaisnäkemykseen pyrkien. Tutkija pyrkii vapautumaan omasta luonnollisesta asenteestaan. Ensimmäiseen vaiheeseen liittyy keskeisesti sulkeistaminen (Giorgi 1988a). Sulkeistaminen voidaan määritellä psykologisessa tutkimuksessa tutkijan tietoiseksi tavaksi reflektoida tutkittavaan ilmiöön liittyviä merkityssuhteita ja pyrkimykseksi siirtää ne syrjään tutkimusprosessin ajaksi (Perttula 1995). Siksi myös itse pyrin irtautumaan luonnollisesta asenteestani ja eläytymään tutkittavaan aineistoon ja tutkittavan kokemukseen sulkeistamisen kautta.

Haastatteluista oli kulunut aikaa noin kuukausi, kun tutustuin minulle valmiiksi litteroituun aineistoon. Lähtökohtani aineistoon oli tästä syystä tietyllä tapaa uusi ja tuore. Olin ennättänyt jo unohtaa haastattelussa käytyjä keskusteluja. Tarkastelin aineistoa puhtaalta pöydältä. Tämä tauko aineistoon toimi mielestäni oivana sulkeistamisen keinona ja apuna aineiston ennakkoluulottomaan tarkasteluun. Aineistoon uudelleen tutustuessani koin tutustuvani siihen ikään kuin ensimmäistä

kertaa ilman ennakkokäsityksiä. Perttulan tavoin (1995) en pysty konkreettisesti osoittamaan sulkeistamisen onnistuneisuutta ja tutkimusaineiston avointa, ennakkoluulotonta tarkastelua. Pysin siihen kuitenkin niin hyvin kuin mahdollista pyrkien noudattamaan sulkeistamisen edellytyksiä.

Avoimen aineistoon tutustumisen ja ennakkokäsitysten sulkeistamisen jälkeen muodostin koko tutkimusaineiston jäsentävät sisältöalueet metodin vaiheessa 1.2. Sisältöalueiden tarkoituksena on rajata ja kuvata tilanteita eli elämäntilanteen rakennetekijöitä, joissa tutkimuksen kohteena olevat merkityssuhteet sijaitsevat. Eli sisältöalueiden selvittämisen tarkoituksena on kuvata, mihin elämäntilanteisiin liittyviä kokemuksia tutkimus sisältää (Perttula 1995). Keskeisenä sisältöalueena aineistosta nousi vanhusten kokemus omasta itsestään, persoonallisuudestaan elämänkaaren eri vaiheissa sekä tekijät, jotka heidän kokemuksensa mukaan ovat vaikuttaneet heidän persoonallisuutensa muotoutumiseen. Muut tutkimusaineistoa jäsentävät sisältöalueet olivat työikä ja suhde työhön, parisuhteen merkitys ja perhe, merkittävät ja vaikuttavat elämän tapahtumat, ikääntyminen ja sen merkitys ja hyvinvoinnin kokeminen.

Metodin vaiheessa 1.3 jaoin jokaisen haastateltavani aineiston yksi kerrallaan merkityksen sisältäviin yksiköihin. En käyttänyt tähän vaiheeseen paljon aikaa. Jaoin aineiston Perttulan (1995) ohjeita noudattaen intuitiivisesti, siten että erotin merkityksen sisältämän yksikön aina kun koin merkityksen vaihtuvan eli silloin kuin tutkittavani puhui jostain muusta kuin edellä. Merkityksen sisältämä yksikkö määrittyy aina merkityksiä ilmaisevan sisällön, ei esimerkiksi tekstin muodon tai laajuuden perusteella. Käytin tutkimuksessani melko laajoja merkityksiä, koska koen että laajat merkitykset myötäilevät kokemuksen perusrakennetta paremmin kuin oikein lyhyet ja suppeat merkitykset. Seuraavassa on lyhyt näyte haastateltavani 73-vuotiaan eronneen naisen aineiston merkityksen sisältämien yksiköiden luokittelusta.

...,K: Joo. No, entäs sitten kun tosiaan tää selkeni minulle nyt tää. Niin, niin tuota onko sitten tähän, näissä ominaisuuksissa tai näissä asioissa, mitä sä kuvaat persoonallisuuteen kuuluvina. Niin onks niissä tapahtunu mitään muutosta? Et jos nyt aatellaan vaikka että minkälainen persoona, minkälainen sinä olit kun sinä olit nuori?

V: Nuorena tyttönä olin hyvin arka ja syrjäänvetäytyvä. Enkä minä, minä en oo koskaan ollu semmoinen, että minä oisin semmoinen ollu, että oisin halunnu hirveesti kavereita ja, ja sillai. Että minä oon ollu mieluummin aina yksin./

K: Joo.

V: Ja se vieläkin vaikuttaa minuun. Et minä oon mielelläni yksin. Että en hakeudu suu... tolla tavalla ihmisten joukkoon. Että, et jos menenkin joskus sillä tavalla niin minä mielelläni haluaisin olla siellä nurkassa sillai että hyvin näkymätön.

K: Piilossa, joo.

V: Niin./

K: Tota – onko jotain tekijöitä tai syitä siihen et minkä takia sää oot ollu...?

V: No, ehkä sii... se johtuu, johtuu sieltä lapsuudesta, että kun sitä sai aina kuulla sen, että kun sitä ei ole tasavertainen muijen lasten kanssa, kun ei oo niitä vanhempia. Eikä oo ollu sitä omaa kotia. Että tuota sitä on niinku painettu alas. Että ei oo ollu sitä rohkeutta tulla niin esille./

Metodin 1.4 vaiheessa toteutin Perttulan (1995) ohjeita noudattaen merkityksen sisältämien yksiköiden muuttamisen tutkijan kielelle siten, että kirjoitin aina jokaisen merkityksen jälkeen muunnoksen isoilla kirjaimilla. Lisäksi numeroin merkitykset siten että esimerkiksi kolmannen haastateltavan numerointi tapahtui järjestyksessä 300:sta eteenpäin. Tämän tein helpottaakseni aineiston käsittelyä jatkoa ajatellen. Tämä vaihe oli kaikkein vaikein ja vei eniten aikaa. Jouduin palaamaan uudelleen edelliseen vaiheeseen, koska joissain tapauksissa luomani merkitykset olivat liian laajoja. Tämä vaihe oli myös sulkeistamisen kannalta haastavin. Tutkittavien ilmaisemat merkitykset olisi ollut helpompi luokitella oman kokemusmaailmani merkityssuhteiden kautta. Pyrin ilmaisemaan mielikuvatasolla muotoutuneet merkitykset mahdollisimman selkein sanoin. Myös tämä tuntui mielestäni haastavalta. Seuraavassa on esimerkki 79-vuotiaan leskirouvan aineistosta.

K: Mimmoseen perheeseen synnyit?

V: Meitä oli kaks poikaa ja minä olin vanhin ja sitten kaks poikaa nuore... nuorempia minusta. (701 HÄNELLÄ OLI YHTEENSÄ KAKSI NUOREMPAA VELJEÄ. HÄN OLI SISARUKSISTA VANHIN.)

K: Joo. Mites vanhemmat sitten?

V: No, semmoinen maa... pien maapaikka meillä oli...

K: Joo.

V: Ja lehmiä oli pari, kolme ja hevonen. (702 HÄN ON LÄHTÖISIN PIENVILJELIÄPERHEESTÄ)

K: Joo.

V: Semmoista. Kyllähän se siihen asti ihan hyvin meni, mutta sitten isä joutu sota... sotaan.

K: Joo.

V: -40... minä olin silloin viijentoista. Ja haavoittui siellä.

K: Joo.

V: Sitten ol sairaalassa... juhannuksen alusviikolla tuli kotia... Helmikuussa meni sinne sotaan, helmikuun ensimmäinen päivä. Ja heti haavoittu 15. päivän aikaan. Sitten ol Helsingissä sairaalassa. Sitten juhannuksen alusviikolla tuli sitten kotiin.

K: Niin. (703 HEIDÄN ELÄMÄNSÄ OLI HYVÄÄ SIIHEN ASTI, KUN HÄNEN ISÄNSÄ HAAVOITTUI SODASSA JA PALASI SAIRAANA KOTIIN)

Metodin vaiheessa 1.5 luokittelin jokaisen merkityksen sisältämän yksikön omaan sisältöalueeseensa. Esimerkiksi edellä kuvatussa aineiston osiossa merkitykset liittyvät sisältöalueeseen lapsuuden perhetaustan merkitys suhteessa koettuun persoonallisuuteen.

Metodin vaiheessa 1.6 muodostin sisältöalueittain etenevän yksilökohtaisen merkitysverkoston jokaisen haastateltavani osalta. Vaiheessa 1.6 tiivistetään tutkijan kuvaamat merkityksen sisältämät

muunnokset toistensa yhteyteen tavoitteena löytää toistuvia merkitystiheytyimiä, jotka ovat aineistossa ainutkertaisia (Perttula 1995). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yksilökohtainen merkitysverkosto on kuin tarina, jossa yksi sisältöalue edustaa aina yhtä kappaletta. Seuraavassa on ote eronneen 73-vuotiaan rouvan aineistosta:

201 Hän on syntynyt Jyväskylässä mutta muuttanut Varkauteen nuorena, kun hänen isänsä sai sieltä työtä.

202 He asuivat paikkakunnalla 10 vuotta ja sinä aikana hänen äitinsä kuoli. Tämän jälkeen he muuttivat nykyiselle paikkakunnalle.

206 Hänen isänsä meni uusiin naimisiin. Uusi äitipuoli ei hyväksynyt hänen tapaansa tehdä työtä. Hän oli siitä syystä työssä myös muualla kuin kotonaan.

244 Hän pohtii, että hänen olisi pitänyt lähteä pois kotoa ja hankkia ammatti, kun äitipuoli muutti heille asumaan.

Metodin vaiheessa 1.7 muodostetaan sisältöalueista riippumaton yksilökohtainen merkitysverkosto. Tällöin tiivistetään sisältöalueille yhteiset ja suhteessa kaikkiin sisältöalueisiin liittyvät merkitystihentymät mahdollisimman tiiviiksi tekstiksi kuitenkin siten, ettei yksikään merkitys katoa (Perttula 1995). Tässä vaiheessa saatetaan edellisen vaiheen sisältöalueet toistensa yhteyteen. Seitsemäs vaihe on siis väline vaiheen 1.6 tulosten tarkentamiseksi. Merkitysverkostoista rakennetaan jokaisen haastateltavan osalta tiivis kertomuskokonaisuus, jossa keskeiset merkitykset ovat edustettuina ja tallella.

Metodin toisessa vaiheessa pyritään selvittämään tutkittavien osalta yleinen merkitysverkosto seitsemän alavaiheen kautta. Perttulan (1995) mukaan merkittävänä erona yksilökohtaiseen merkitysverkostoon verrattuna on, että tästä eteenpäin analyysissä ei olla kiinnostuneita merkitysten yksilöllisyydestä, vaan ne häivytetään ja kiinnostus kohdennetaan kuviteltuun yleiseen kokemukseen. Tässä vaiheessa ollaan kiinnostuneita merkityssuhteista, jotka näyttäytyvät kaikkien tutkittavien koetuissa maailmoissa. Analyysiprosessin alussa tutkimusaineisto koostui haastatteluaineistosta, nyt analyysin kohteena on jokaisesta haastateltavasta analyysin kautta muodostettu yksilökohtainen merkitysverkosto.

Metodin vaiheessa 2.1 kukin yksilökohtainen merkitysverkosto jaetaan merkityksen sisältäviin yksiköihin, jonka jälkeen jokainen yksikkö tiivistetään kielelle, jossa yksilöllinen kokemus ei ole enää esillä. Seuraavassa on lyhyt tiivistelmä yksilökohtaisesta merkitysverkostosta, jonka pyrin muuttamaan yleisen merkitysverkoston muotoon.

Hän hakeutui työelämään. Aluksi hän työskenteli useissa paikoissa kuten kahvilassa ja ompelimoissa. Hän työskenteli myös siivoajana. (TYÖSKENTELI USEISSA PAIKOISSA KUTEN KAHVILASSA, OMPELIMOSSA JA SIIVOOJANA) He vuorottelivat puolison kanssa työssäkäynnin suhteen. Hänestä tämä oli hyvä asia, koska lapsille ei tarvinnut etsiä hoitajaa. Hän koki työskentelyn tällöin kuitenkin melko raskaana. (VUOROTTELUA TYÖSSÄKÄYNNIN SUHTEEN PUOLISON KANSSA, MIKÄ TOISAALTA MYÖNTEISTÄ LASTENHOIDON HELPOTTUMISEN KANNALTA, MUTTA TOISAALTA KIELTEISTÄ RASKAUDEN VUOKSI.) Hän siirtyi 1950-luvulla työskentelemään sairaalaan potilaskylvettäjänä. Hän oli toimessa eläkeikään asti.(TYÖSKENTELI POTILASKYLVEJTÄJÄNÄ ELÄKEIKÄÄN ASTI)

Metodin vaiheessa 2.2 muodostetaan aineiston kokonaisuutta jäsentävät sisältöalueet. Muodostamani sisältöalueet olivat: lapsuuden perhetaustan merkitys suhteessa koettuun persoonallisuuteen, parisuhteen ja perheen merkitys suhteessa koettuun persoonallisuuteen, persoonallisuus sekä persoonallisuuden muutos ja siihen vaikuttaneet tekijät. Metodin vaiheessa 2.3 sijoitetaan ei-yksilölliselle kielelle muunnetut merkitykset johonkin sisältöalueista. Tässä vaiheessa tietyn sisältöalueen muodostavat samaa sisältöä ilmentävät eri ihmisten kokemukset (Perttula 1995).

Metodin vaiheessa 2.4 jaetaan vaiheessa 2.2 muodostetut sisältöalueet kutakin jäsentäviin spesifeihin sisältöalueisiin. Tavoitteena on löytää aiempaa eriytyneempiä merkityksiä. Jokainen tiivistetty merkityksen sisältämä yksikkö on sijoitettavissa johonkin spesifiin sisältöalueeseen. Kun sijoitin muunnetut merkityksen sisältämät yksiköt spesifeihin sisältöalueisiin, merkitsin ylös myös tutkittavan, jonka koetusta maailmasta merkitys oli peräisin. Tämä auttaa hahmottamaan kunkin merkityksen yleisyyttä (Perttula 1995).

1. Lapsuuden perhetaustan merkitys suhteessa koettuun persoonallisuuteen

- perhetausta*
- koulutus*
- lähtökohdat*

2. Parisuhteen ja perheen merkitys suhteessa koettuun persoonallisuuteen

- suhde puolisoon*
- lapset*
- työhistoria*
- merkittävät elämään vaikuttaneet kokemukset*

3. Persoonallisuus

- persoonallisuuden käsitteen tuottaminen ja määrittely kokemuksen kautta*

4. Persoonallisuuden muutos

- kokemus persoonallisuuden muutoksesta nuoruudesta tähän päivään*
- persoonallisuuden muutokseen vaikuttavia tekijöitä*
- minäkäsitykseen vaikuttavia tekijöitä*
- kokemus ikääntymisestä suhteessa koettuun persoonallisuuteen*

Metodin vaiheessa 2.5 asetetaan kunkin spesifin sisältöalueen osalta niihin sijoitetut tiivistetyt merkityksen sisältämät yksiköt sisällöllisesti toistensa yhteyteen eli muodostaan spesifi yleinen merkitysverkosto. Metodin vaiheessa 2.6 muodostetaan kunkin sisältöalueen yleinen rakenne, eli suhteutetaan kunkin sisältöalueen merkitysverkostot keskenään (Perttula 1995).

Metodin vaiheessa 2.7 sisältöalueiden yleiset merkitysverkostot integroidaan yhteen. Tästä muodostuu tutkittavan ilmiön kannalta yleinen merkitysverkosto. Tarkoituksena on hahmottaa kaikissa sisältöalueissa ilmeneviä merkityksiä. Yleinen merkitysverkosto voi sisältää sekä selvästi johonkin sisältöalueeseen liittyviä merkityksiä, että sellaisia keskeisinä näyttäytyviä merkityksiä, jotka eivät liity pelkästään johonkin yksittäiseen elämäntilanteeseen (Perttula 1995).

3. TULOKSET

3.1 Yksilökohtaiset merkitysverkostot

Naimisissa oleva 72-vuotias nainen

Hän on syntynyt Itä-Suomessa 1931. Hän jäi orvoksi isästään samana vuonna kuin syntyi. Hän lähti äitinsä kanssa pohjanmaalle, isänsä kotiseudulle paremman elämän toivossa. Hän aloitti kansakoulun, kun talvisota alkoi. Hän oli kasvattilapsena isänsä sisaren luona 16:a ikävuoteen saakka, jolloin hän palasi Keski-Suomeen äitinsä uusperheeseen. Hän asui uusperheessä kaksi vuotta, kunnes avioitui. Heidän perheeseensä syntyi kolme tytärtä.

Hän hakeutui työelämään. Aluksi hän työskenteli useissa paikoissa kuten kahvilassa ja ompelimossa. Hän työskenteli myös siivoojana. He vuorottelivat puolison kanssa työssäkäynnin suhteen. Hänestä tämä oli hyvä asia, koska lapsille ei tarvinnut etsiä hoitajaa. Hän koki työskentelyn tällöin kuitenkin melko raskaana. Hän siirtyi 1950-luvulla työskentelemään sairaalaan potilaskylvettäjänä. Hän oli toimessa eläkeikään asti.

Hän koki työnsä raskaana sairaalaelämän vaikeuden vuoksi. Työn vastapainona hänellä oli harrastuksia. Hän on ollut kiinnostunut näyttelemisestä ja esiintynytkin muutamia kertoja. Hänelle tärkeä harrastus on ollut kirjoittaminen. Hän on käynyt aiheeseen liittyen kursseja. Hän on kirjoittanut julkaisuihin, lehtiin ja kirjoihin sekä muistelmia työvuosilta ja runokirjoja. Hän on tällä hetkellä ilokseen ja ihmetyksekseen sairaalakahviloiden julkaiseman kirjoituskilpailun tuomarina, mikä liittyy hänen kirjoitusharrastukseensa. Hän on osallistunut myös hyvin aktiivisesti eri yhdistysten toimintoihin.

Hän kokee merkittävänä asioina elämässään naimisiin menemisen sekä lasten syntymät. Häntä on ilahduttanut erityisesti, että yksi lapsista on päässyt ylioppilaaksi ja kaikilla lapsilla on virat. Negatiivisena merkittävänä tapahtumina hän on kokenut elämässään kasvatusvanhempien ja oman äitinsä kuolemat. Hänelle merkittävä tapahtuma elämässä on ollut, kun hänet valittiin

valtakunnallisessa kirjoituskilpailussa jaetulle kolmannelle sijalle ja hänet palkittiin juhlavasti Helsingissä ritarihuoneella.

Persoonallisuus on hänen mielestään henkilökohtainen asia. Jokainen yksilö hänestä on oma persoonansa. Persoonallisuus näkyy hänen mielestään esimerkiksi henkilön käytöksessä. Persoonallisuutta ei hänen mielestään voi muokata. Se liittyy hänen mielestään yksilön luonteeseen. Hän kuvaa itseään nuoruudessa iloiseksi, ulospäin suuntautuneeksi ja aktiiviseksi harrastajaksi. Hän on pitänyt ihmisistä ja seurasta paljon. Hän oli nuorena myös ahkera työntekijä huolimatta työn laadusta, olivat työt sitten mukavia tai epämiellyttäviä.

Työelämässä ollessaan hän oli ahkera ja tunnollinen. Hän kokee, että myös muut olivat sitä mieltä, koska kukaan ei koskaan antanut negatiivista palautetta hänen työstään. Hän oli työikäisenä suvaitsevinen, mikä näkyy hänen suhtautumisessaan sairaalassa erilaisia potilaita kohtaan. Hän panosti myös lastenhoitoon työikäisenä.

Nyt ikääntyneenä hän kokee olevansa samanlainen kuin ennenkin. Hän kokee oikeastaan olleensa samanlainen ihminen läpi koko elämänsä. Hän esimerkiksi kaipaa ihmisten seuraa ja tarkkailee ympäristöään ollen edelleen kiinnostunut siitä. Hän pyrkii tarkastelemaan ympäristöään positiivisesta näkökulmasta käsin karsien negatiiviset asiat pois. Hän harrastaa samoja asioita nyt kuin nuoruudessaankin mutta vähemmän. Tämä johtuu hänestä myös osittain siitä syystä, että ikääntyneenä häntä ei kutsuta enää niin usein tilaisuuksiin. Hän on tyytyväinen toimeentuloonsa, eikä koe yhtään negatiivisena asiana, että ikää on tullut lisää.

Hän kokee, että hän on rauhoittunut. Ikä on vaikuttanut eniten hänen persoonallisuutensa muotoutumiseen rauhallisempaan ja tasapainoisempaan suuntaan. Tämä näkyy siinä, että hän ei aina jaksa edes lähteä mihinkään. Rauhoittumista on hänen mukaansa tapahtunut pikkujuljia. Menot ovat vain vähentyneet. Hän kokee rauhoittumisensa pysyvänä. Hän on hyväksynyt oman itsensä muutokseen, vaikka hän muisteleeikin toisinaan haikeana nuoruusvuosiaan. Häntä pelottaa tulevaisuudessa selviytyminen, jos hänen mielensä kuolisi ennen häntä.

Hän kokee, että lapsuudesta ja nuoruudesta, erityisesti kasvatuksen uskonnollisesta luonteesta on lähtöisin hänen kokemuksensa omasta itsestä. Hän kokee myös, että ulkopuoliset ihmiset ovat vaikuttaneet hänen käsitykseensä itsestään positiivisesti, koska hän on mielestään iloinen, positiivinen ja ulospäin suuntautunut. Avioliitossa olleet pienet riidat ovat myös vaikuttaneet hänen kokemukseensa omasta itsestään mutta ei mitenkään negatiivisesti.

73-vuotias eronnut nainen

Hän on syntynyt Jyväskylässä. Hän muutti Varkauteen nuorena, kun hänen isänsä sai sieltä työtä. He asuivat paikkakunnalla 10 vuotta ja sinä aikana hänen äitinsä kuoli. Tämän jälkeen he muuttivat takaisin Keski-Suomeen pienviljelijöiksi. Hänen isänsä meni uusiin naimisiin. Uusi äitipuoli ei hyväksynyt hänen tapaansa työskennellä. Hän oli siitä syystä työssä myös muualla kuin kotonaan. Hän jäi lopulta kotiin, koska sääli isäänsä ja halusi auttaa häntä, edes kesäisin talon töissä. Hän pohtii nyt, että hänen olisi pitänyt lähteä pois kotoa ja hankkia ammatti, kun äitipuoli muutti heille asumaan.

Isä sanoi hänelle usein, ettei pärjäisi ilman häntä. Siksi hän ei ole koskaan muuttanut pois alkuperäisestä kodistaan. Hänen ainoan sisarensa mielestä hän oli ihan turhanpäiväinen ollessaan kotona. Hän kokee tullessa kohdelluksi tasa-arvoisena isänsä osalta. Hänen isänsä oli hänen

mielestään tasapuolinen kaikille. Sisar käyttäytyi hänen mielestään epäoikeudenmukaisesti. Sisar puhui hänestä pahaa hänen isälleen.

Hän on käynyt kansakoulun ja kotiteollisuuskoulun. Hän kokee että hänen kouluttautuminen jäi vähäiseksi verrattaessa hänen siskoonsa, joka opiskeli ylioppilaaksi asti. Hänellä ei ollut koskaan varsinaista ammattia. Hän piti huolta kodista ja maatilasta sekä työskenteli emäntänä ja apulaisena sukulaisten ja vieraidenkin ihmisten luona. Hän jäi eläkkeelle 65-vuotiaana maatalon emännän toimestaan.

Hänen miesystävänsä muutti hänen luokseen, kun hän jäi eläkkeelle. Miehen piti lähteä pois, kun halvaantui. Halvaantunut puoliso ei saanut aluksi hoitoa, kun epäiltiin että hän oli vain juhannuksen jälkeen niin huonokuntoinen alkoholin käytön vuoksi. Mies ei pystynyt puhumaan halvauksen vuoksi itse omasta tilastaan. Miesystävän tytär suuttui, kun sai kuulla isänsä kohtelusta ja antoi sairaalaan negatiivista palautetta. Mies sai lopulta hoitoa. Mies tuli takaisin sairaalasta, ja hänen elämänsä vaikeutui miehen lisääntyneen alkoholin käytön vuoksi. Miehen luonne muuttui alkoholin käytön seurauksena vihamieliseksi. Mies muuttui väkivaltaiseksi ja löi häntä.

Miesystävän käytös huomattiin vanhustenhuollossa. Hän kävi vanhainkodin johtajan järjestämässä palvelutoiminnassa kirkonkylällä, josta hän koki saavansa virkistystä ja vaihtelua elämäänsä. Hän kävi vanhusten palvelutalossa syömässä sekä saunomassa. Silloin vanhusten palvelutoiminnan työntekijät huomasivat hänen kehossaan olevat mustelmat. Pahoinpitelyn jäljet tulivat lääkäreiden tietoon, ja lopulta myös sosiaalijohtaja kuuli niistä. Sosiaalijohtaja puuttui tilanteeseen ja ilmoitti hänelle, että on mahdollista poistaa miesystävä hänen kodistaan, jos hän antaa luvan. Miehen piti muuttaa lopullisesti pois hänen luotaan

Hän kokee selvinneensä eron osalta suurimmista vaikeuksista, koska hän ei ollut naimissa miehen kanssa. Esimerkiksi omaisuuden jakamisen hän olisi kokenut vaikeana. Hänestä on kuitenkin myönteistä, että yhteys miesystävän sukulaisiin säilyi hyvänä, vaikka he erosivatkin.

Hän kokee negatiivisena asiana elämässään miesystävän muuttumisen väkivaltaiseksi. Myös hänen isänsä kuolema, jonka seurauksena perinnönjaon yhteydessä siskosta tuli ilkeä ja ahne perinnön suhteen, on ollut hänen elämässään negatiivinen kokemus. Kun isä kuoli, sisar käyttäytyi myös määräävästi hautaustoimista päätettäessä. Hän koki siskon muutoksen hyvin vaikeana, ja hänestä oli vaikea uskoa, että sisko voisi olla sellainen.

Hän kokee selvinneensä elämänsä muutostilanteista hyvin, kun hän tarkastelee niitä jälkeenpäin. Hän muistelee kuitenkin vielä sisaren ahnetta käytöstä ihmetellen, koska sisar oli aina saanut elämässään niin paljon. Hän kokee, että jos hän olisi ollut vahvempi, hän olisi voinut pitää puoliaan sisarta vastaan ja kärsiä sisarensa taholta vähemmän.

Hänen mielestään persoonallisuus on ihmisen olemus. Persoona on hänen mielestään ihmisessä. Hän koki itsensä nuorena vähäpätöiseksi. Hänen kolme vuotta nuorempi siskonsa on ollut koko elämänsä häntä pystyvämpi, ja sisko oli jo nuorena paljon topakampi kuin hän. Hän kokee, että myös työiässä ollessaan hän on ollut liian kiltti ja aikaansaamaton. Häntä kaduttaa, ettei hän muuttanut kotoaan aikoinaan ja hankkinut itselleen ammattia. Hän ei ole koskaan pitänyt itseään arvossa verrattuna toisiin ihmisiin.

Nyt vanhana hän kuvaa itseään sisukkaaksi. Hän kokee, että sisukkuutta on hänelle tullut lisää osittain pakosta. Kotitalonsa perittyään hän päätti hoitaa perintönsä hyvin. Hän kokee, että hänelle on tullut sisua, koska hän on joutunut hoitamaan lopulta kaikki talon hoitoon liittyvät asiat yksin.

Hän on päättänyt asua kotonaan, vaikka koti onkin metsän keskellä, syrjässä. Hän pysyy kotonaan, koska hän ei pelkää olla yksin, eikä pelkää pimeää. Hän uskoo, ettei voisi asua kotonaan, jos häntä pelottaisi yksin oleminen. Hänellä on lievä näkövamma, joka haittaa hänen elämäänsä ajoittain. Hänestä sairaudesta olisi ollut enemmän haittaa, jos hän rauhallisen luonteen sijasta olisi ollut vilkkaampi henkilö. Myös sairauden kanssa selviytyminen on kasvattanut hänessä sisua. Sisukkuus näkyy hänestä siinä, että nykyään hän uskaltaa sanoa mielipiteensä. Myös kotitalon hän on hoitanut ja remontoinut hyväksi. Hänen siskonsa on rauhoittunut ään myötä. Hän uskoo sen johtuvan siitä, että sisko on alkanut ajatella myös häntä. Myös tämä on vaikuttanut myönteisesti hänen persoonallisuuteensa. Hän kokee, että hänen elämänsä on ollut vaikeaa. Nyt kaikki on hyvin, ja hän kokee, että se on Jumalan ansiota.

73-vuotias naimisissa oleva nainen

Hän on syntynyt Keski- Suomalaiseen pienviljelijä perheeseen. Hänen sisarensa mies kaatui sodassa juuri ennen heidän hääjuhlaansa. Sisar synnytti pojan. Hän hoiti sisarensa poikaa, kunnes sisar avioitui uudelleen. Hän kokee sisarelleen tapahtuneet asiat myös itselleen merkittävinä.

Hän kävi koulua sota-ajan vuoksi vain joka toinen päivä ja rippikoulun sisaren kodista käsin. Sota-ajan hän muistaa kurjana, koska kaikesta oli puutetta. Hän kävi nuoruudessaan kutomakurssin, joka oli hänelle hyvin mieleenpainuva ja merkittävä elämäntapahtuma, myönteinen elämänkokemus. Hän toimi kurssin jälkeen apulaisena eräässä maatalossa, josta hänelle jäi hyviä muistoja. Hän palasi kotiinsa takaisin, koska häntä tarvittiin kodin töihin.

Hän tapasi miehensä ollessaan 18-vuotias. He seurustelivat kolme vuotta ja menivät naimisiin. Hän kokee, että tutustumisessa meni aikaa, koska he tapasivat seurusteluaikana niin harvoin. Hän asui miehensä kanssa aluksi tämän vanhempien luona, kunnes miehen vanhemmat muuttivat pois kasvavan perheen tieltä. Heille syntyi 8 lasta. Hän ei työskennellyt kodin ulkopuolella enää, koska hänen aikansa kului lasten hoidossa. Hänen lapsensa muuttivat pois kotoa päästyään koulusta, koska pienessä talossa oli taloudellinen tilanne heikko, ja lasten täytyi lähteä maailmalle ansaitsemaan elantoaan. Hänestä tuntui tyhjältä lasten muuttaessa pois kotoa.

Hänen miehellään oli alkoholiongelma. Mies oli myös vihamielinen humalassa. Hän muistaa kuitenkin, että parisuhteessa oli myös hyviä hetkiä. Hän uskoo, että myös hänellä olisi ollut mahdollisuus oppia käyttämään alkoholia, mutta hän ei halunnut. Mies jätti hänet lopulta käskien muuttamaan pois heidän yhteisestä kodistaan. He eivät eronneet virallisesti koskaan, mutta asuvat erillään. Hänestä järjestely on hyvä, koska mies on niin äkkipikainen. Hän tuntee huolta, koska hänen miehensä on sairastellut viime aikoina pahasti.

Hän muutti tyttärensä luokse asumaan ja koki, että järjestely oli hyvä, sillä yhteinen asuminen auttoi myös tytärtä taloudellisesti. Hänen tyttärensä löysi kuitenkin puolison. Hän muutti asumaan yksin. Hän työskenteli talonmiehenä kuusi vuotta ja vielä kaksi vuotta ollessaan jo eläkeikäinen.

Hän ymmärtää persoonallisuuden siten, että jokaisella ihmisellä on oma persoonallisuutensa. Hänen mielestään persoonallisuuteen voi liittyä osallistuva luonteenpiirre, jonka vastakohtana hän kokee sulkeutuneisuuden. Hänen mielestään persoonallisuuteen kuuluu myös aktiivisuus harrastuneisuudessa ja halu oppia uutta.

Hän oli nuorena sosiaalinen ja hyvin ihmisten kanssa toimeentuleva, avulias ja hyvää tarkoittava. Hän on myös halukas oppimaan uusia asioita. Työikäisenä oloaan hän kuvaa kokemuksellisesti työn

toiminnan kautta. Hän oli hyvin ahkera ja auttamishaluinen, mikä näkyi hänen leipomisessaan naapureille ja hyväntekeväisyystapahtumiin osallistumisena.

Hän kokee pysyneensä melko lailla samanlaisena ihmisenä myös nyt ikääntyneenä. Hän kokee, että hänen persoonallisuutensa on pysyvä. Fyysisten rajoitusten myötä kuitenkin myös hänen persoonallisuuteensa oli tullut rauhoittumisen elementtejä. Hän kokee, että persoonallisuudeltaan ja luonteenpiirteiltään hän on pysynyt samanlaisena nuoruudesta vanhuuteen, koska hän ajattelee samalla tavoin kuin ennen ja hänellä on samanlaisia luonteenpiirteitä kuin ennen. Hän osallistuu vieläkin esimerkiksi melko aktiivisesti eri toimintoihin. Tämä piirre on hänen mielestään hänen persoonallisuudessaan hyvin olennainen. Hän kokee vahvasti pysyneensä samanlaisena. Hänestä se johtuu siitä, että hän on saanut olla rauhassa. Hän joutui nuorena vakavaan kolariin. Hän kokee, että kolari on ollut ainoa asia, joka on vaikuttanut hänen persoonallisuuteensa. Hänelle jäi kolarin aiheuttaman muistinmenetyksen seurauksena huimausta, joka erityisesti vanhuudessa on hidastanut ja rauhoittanut häntä ihmisenä. Hänen käsitykseensä omasta itsestä vaikuttaa kaikkein eniten hänen oma, pysyväksi koettu luonteensa. Myös maailmalla tapahtuvat räjähdykset ja onnettomuudet vaikuttavat häneen aiheuttaen surua kärsivien puolesta. Hän ei tunne itseään vanhaksi, mutta sairauden vuoksi hänen täytyy elää hiljaiseen tahtiin. Hän kokee ikääntymisen elämänvaiheen erittäin hyvänä.

84-vuotias nainen, leski

Hän on syntynyt 1919 Keski-Suomessa ja jäänyt vauvana isästään orvoksi. Hänen isänsä veli muutti heidän kotitaloonsa, koska hänen äitinsä ei pystynyt hoitamaan taloa yksin. He muuttivat äidin kotiin. Hän kasvoi mummonsa hoidettavana aina 12-vuotiaaksi asti, jolloin hänen mummonsa kuoli. Äiti hoiti kodin taloutta oman veljensä kanssa siihen asti, kunnes tämä avioitui ja muutti pois. Hän lähti käytyään kansakoulun Jyväskylään kotiapulaiseksi erääseen perheeseen. Hän kävi myös karjanhoitokoulun ja työskenteli isossa kartanossa.

Hän tapasi puolisonsa sodan alussa ja meni hänen kanssaan naimisiin. Hänen miehensä joutui sotaan, mutta palasi sieltä vahingoittumana. Hän asui aluksi puolisonsa kanssa vuokralaisena monissa paikoissa ja myös puolison vanhempien luona. Viimein he asettuivat asumaan oikeaan yhteiseen kotiinsa, itse rakentamaansa taloon. Heille syntyi kaikkiaan kuusi lasta.

Hänen miehensä teki itsemurhan. Heidän lapsistaan toiset olivat jo milteipä aikuisia silloin. Hänen aikuinen poikansa muutti asumaan hänen kotiinsa puolisonsa kanssa. Hän muutti asumaan yläkerran pieneen huoneistoon aina siihen asti, kun pojanpoika oli niin iso, että kaipasi omaa huonetta ja omaa tilaa. Hän päätti antaa lopulta asuntonsa isoksi kasvaneelle pojanpojalleen ja muuttaa kirkonkylälle asumaan. Hän on asunut nykyisessä asunnossaan kuusi vuotta ja pitää asunnosta, koska asunto on rauhallisella paikalla, jossa ei liiku häiriköitä.

Hän pitää erittäin negatiivisena elämäntapahtumana miehensä itsemurhaa. Hän jäi yksin lapsiensa kanssa, joista jotkut olivat vielä pieniä. Hän muistelee puolisonsa itsemurhaa järkyttävänä kokemuksena. Hänen miehensä ei puhunut tunteistaan, vaan eli ikään kuin omaa elämäänsä. Mies käytti hänen mielestään myös liikaa alkoholia ja oli arvaamaton. Häntä kaduttaa, koska hän ei koskaan yrittänyt puhua enempää miehensä kanssa. Hän kokee, että elämä oli miehen kanssa eläessä hyvin erilaista kuin nyt.

Hän ei osaa sanoa, mitä sanalla persoonallisuus tarkoitetaan. Nuorena hän oli sosiaalinen ja puhelias. Hän oli mielellään ihmisten seurassa. Työikäisenä hän eli elämäänsä päivän kerrallaan. Hän teki paljon työtä, eikä ehtinyt juuri ajatella muuta. Hän kuvaa itseään nyt vanhuudessa

liikuntarajoitteiseksi, joka pyrkii kuitenkin ihmisten pariin esimerkiksi seurakuntatalolle. Hän käy mielellään myös kirkossa, jos saa kyydin. Hän kokee muuttuneensa nuoruudesta tähän päivään verrattuna hengellisemmäksi. Tämä näkyy hänen mielestään esimerkiksi siinä, että hän käy seurakuntatalolla mielellään tilaisuuksissa. Hän ei mielestään myöskään hössötä enää niin kuin nuorena, eikä toimi ajattelemattomasti.

Hän on rauhoittunut mielestään erityisesti fyysisten rajoitteidensa vuoksi. Hän ei halua olla toisille vaivaksi. Hän kokee, että ikä on muuttanut hänen persoonallisuuttaan rauhallisemmaksi. Puolison kuoleman jälkeen hänen elämäänsä rauhoitti eläke, joka oli säännöllisenä tukena turvaamassa toimeentuloa. Hän ei kuitenkaan osaa sanoa, ovatko muutokset hänessä olleet äkillisiä vai vähittäisiä. Hän kokee, että rukouksella on merkittävä vaikutus siihen, millaisena ihmisenä hän itseään pitää. Häneen ei niinkään vaikuta ulkopuolisten ihmisten puheet.

84-vuotias nainen, leski

Hän on syntynyt Keski-Suomessa 1919. Hänen äitinsä oli hänen isänsä toinen vaimo, ja hänellä on kaksi sisarpuolta. Hänen isänsä oli yksi Suomen tunnetuimmista suutareista. Hänen perheensä oli niin varakas, ettei hän joutunut lapsena kärsimään puutteesta. Hän muistaa nuoruudessaan ikävänä asiana äitinsä sairastelun, jonka seurauksena isä alkoi käyttää alkoholia. Äidin ollessa terve elämä oli mukavaa. Hänen isänsä oli hyvin ankara. Hänelle on jäänyt negatiivisia muistoja isänsä rangaistuksista ja vaatimuksista. Hän joutui esimerkiksi tukkisavottaan heittelemään halkoja vasta 13-vuotiaana, kansakoulusta päästyään, isänsä vaatimuksesta.

Hän tapasi puolisonsa vuonna 1944. He menivät naimisiin ja muuttivat yhteen asumaan. Hänen miehensä kuitenkin kuoli sairaalassa, ennen kuin heidän poikansa syntyi, epäpätevän lääkärin leikkausvirheen seurauksena. Hän muutti takaisin vanhempiensa luokse, kunnes löysi uuden puolison ja meni hänen kanssaan naimisiin. Uutta avioliittoa painoi miehen mustasukkaisuus, josta seurasi ongelmia. Hän kokee, että mies oli mustasukkainen hänestä, koska hän työskenteli miesvaltaisessa tehtaassa. Hän joutui lopulta pakenemaan kotoaan miestänsä henkensä kaupalla öiseen metsään, tappo-uhkauksen edessä. Hän ei palannut enää asumaan miehensä kanssa, vaikka varsinaisesti he eivät eronneet virallisesti koskaan. Hän muutti aluksi omakotitaloon poikansa ja tämän vaimon naapuriin, jotka lopulta pyysivät häntä asumaan luokseen, koska he tarvitsivat lastenhoitoapua. Hän teki kahta työtä baarissa ja tehtaalla sekä hoiti lisäksi poikansa lapsia vuorotellen poikansa ja tämän vaimon kanssa. Hänestä oli tärkeää, että lapset hoidettiin kotona, eikä heitä tarvinnut viedä hoitoon kodin ulkopuolelle. Hän maksoi miehensä velkoja tämän eläessä ja vielä tämän kuoleman jälkeen, koska hän piti kunnia- asiana maksaa kaikille perijöille miehensä tekemät velat takaisin. Hän jäi varsinaisesti eläkkeelle ollessaan 72-vuotta vanha. Hän työskenteli huoltoaseman baarin kahvilassa ja halusi jatkaa työssööloaan yli varsinaisen eläkeiän. Baarin kahvilassa työskentely oli hänen lapsuuden unelma-ammattinsa. Hän muutti lopulta asumaan kirkonkylään teettämäänsä rivitaloaluoneistoon.

Eläkeiän merkittävänä menetyksenä ja negatiivisena elämäkokemuksena hän pitää sitä, kun hänen poikansa kuoli hänen silmiensä alla äitienpäivävierailun yhteydessä sydänkohtaukseen. Hän kokee erittäin raskaana poikansa menetyksen, koska poika oli viimein päässyt eroon alkoholiongelmastaan ja oli nauttinut jo muutamia vuosia elämästään raittiina. Hän on surrut paljon poikansa kuolemaa. Hänestä tuntuu joskus, että hän on ainoa, jolla on ongelmia, mutta kuultuaan toisten elämäntarinoita, hän on huomannut, että myös muille on tapahtunut paljon. Hän kokee kuitenkin, että hänen elämänsä on ollut täynnä vastoinkäymisiä. Esimerkiksi äidin sairastuminen ja lapsuuden raskaat työt painavat häntä.

Hänen mielestään persoonallisuus on paljon käytetty sana. Hän pohtii, tarkoittaako persoonallisuus sitä, että ihminen omaa mielipiteen asioihin ja tulee toimeen toisten ihmisten kanssa. Hän ei ole ajatellut persoonallisuus- sanaa koskaan tarkemmin, mutta sana tekee häneen myönteisen vaikutuksen. Hän kokee että persoonallisuus tarkoittaa jotakin positiivista. Hän kuvaa itseään äkkipikaiseksi ihmiseksi. Hän suuttuu helposti, mutta myös leppyä helposti. Hän on myös suorapuheinen, tasapuolinen ja rehellinen, eikä hän halua loukata ketään. Hän itkee ja nauraa yhtä helposti. Nuorena hän ei ehtinyt ajatella muuta kuin työtä. Hän kuvaa että hän oli nuorena aivan tavallinen maalaistyttö, jonka äiti ei ollut terve ja jonka isä oli vihamielinen ollessaan humalassa.

Hän oli työkäisenä ollessaan ahkera ja rehellinen. Hän piti kunnia asiana tehdä vieraalle tehtävät työt kunnolla. Hänen mielestään työt pitäisi tehdä kerralla ja nopeasti. Hän ei pidä viivytystä ja hän stressaantui työpaikalla usein laiskojen tai laiskuuttaan hitaiden työtovereiden työn pakoilusta. Hän on opettanut myös poikansa tyttärelle ahkeruuden ja rehellisen työn tärkeydestä, erityisesti kodin ulkopuolelle tehtävän työn suhteen.

Nyt vanhana hän on ailahtelevainen mielialaltaan. Hän on välillä iloinen, mutta myös välillä masentunut, erityisesti silloin kun hän muistelee poikansa kuolemaa. Hän kokee, että hänen persoonallisuutensa, eli se millainen hän kokee olevansa ihmisenä, on tasoittunut nuoruudesta tähän päivään tarkasteltaessa. Hän ei pysty esimerkiksi tekemään kaikkia samoja asioita kuin ennen. Hänen elämässään on myös vähemmän iloa. Tähän on vaikuttanut iän tuoma väsymys ja pojan kuoleman aiheuttama masennus. Hän kokee, että muutos hänessä on tapahtunut erityisesti viime aikoina pojan kuoleman jälkeen. Eläkkeelle jäädessään hän oli yhtä menevä kuin nuorena.

Hänen kokemukseensa omasta itsestä vaikuttaa hänen pystyvyytensä tehdä asioita ja muistaa asioita. Hän on hieman iloinen ja ylpeä siitä, että on vielä niin pystyvä ja vireä ikäsekseen verratessaan itseään muihin saman ikäisiin. Hänestä ihminen pystyy mihin vain, jos tarpeeksi haluaa. Hän uskoo, että hänestä olisi voinut tulla jotakin, jos hänellä olisi ollut nuorena mahdollisuus opiskella. Myös muut ihmiset ovat sanoneet hänelle, että hänellä olisi ollut lahjoja esimerkiksi esiintymiseen. Häntä itseään olisi kiinnostanut ura politiikan saralla. Hänen kokemukseensa omasta itsestä eivät vaikuta muiden juorut, vaikka ne joskus saattavat loukata. Hän uskoo, että jokaisella on oikeus omaan mielipiteeseensä.

74-vuotias eronnut nainen

Hän on syntynyt Keski-Suomessa vuonna 1929. Hän oli isästään orpo, eikä hänen äitinsä voinut hoitaa häntä, joten hänet sijoitettiin kunnan toimesta perheeseen. Hänelle on jäänyt huonoja muistoja sijaisperheestä. Häntä kohdeltiin perheessä mm. väkivaltaisesti ja alistuen. Hän kävi kansakoulun jatkuokkineen ja teki raskasta työtä. Koulun päätyttyä hänet ajettiin pois sijaisperheestä. Hän aloitti työskentelyn kotiapulaisena käytyään vaikeista oloista käsin rippikoulun. Hän kävi myös morsiuskurssin talouden hoidosta. Kotiapulaisena toimiessaan häntä alettiin kohdella viimein myös paremmin.

Hän meni naimisiin nuorena ja kokee nyt, että oli silloin hyvin kokematon aviolliseen elämään liittyen. Heidän elämänsä alkoi hänen mielestään kohtuullisesti. Hän muutti puolisonsa kanssa vuokralle huonokuntoiseen taloon, joka paloi tulipalon seurauksena. He joutuivat muuttamaan miehen kotiin, jossa asui heidän kanssaan myös miehen äiti. Miehen äiti sairastui. Hän koki hankalaksi anopin hoitamisen, koska anoppi oli vaikea ihminen. Anoppi oli liittoutunut poikansa kanssa häntä vastaan. Hoitaminen oli vaikeaa, koska ei ollut nykyajan mukavuuksia. Lopulta he veivät anopin, joka ei enää voinut vastustella, sairaalaan. Hän oli hyvin helpottunut, koska koko elämänsä helpottui anopin lähtemisen myötä. Mies oli rakennusmies, eikä hän ollut usein kotona ja

silloinkin mies oli usein humalassa. Mies oli myös vihamielinen mutta rauhoittui, kun pojat kasvoivat isommiksi suojelemaan äitiään. Hän kävi leipomassa naapureissa kotitöiden ohella hankkiakseen elantoa.

Kun lapset viimein muuttivat pois kotoa, hän päätti erota alkoholisoituneesta ja vihamielisestä miehestään. Hän muutti asumaan kaupunkiin ja toimi lyhyen aikaa hoitajana eräälle rouvalle. Hän löysi uuden puolison ja avioitui uudelleen. Hän oli aluksi hyvin onnellinen. Uusi puoliso kuitenkin muuttui heti heidän avioiduttuaan väkivaltaiseksi. Hän jätti miehensä koettuaan erittäin raskasta henkistä väkivaltaa. Hän ei harkinnut eroa, vaan muutti heti pois miehen luota. Hän koki että miehestä oli vaikea erota, koska mies ei aluksi suostunut eroamaan ja hän tunsu syyllisyyttä halutessaan eron aggressiivisesta miehestään. Toinen avioliitto on yksi hänen raskaimmista kokemuksistaan koko elämän aikana. Tällä hetkellä hänellä on hyvä olla. Lastenkin kanssa hänellä on hyvät välit ja he tapaavat usein toisiaan. Lasten tapaaminen oli vähäistä hänen toisen avioliittonsa aikana, koska puoliso ei lainkaan hyväksynyt hänen lapsiaan.

Persoonallisuus tarkoittaa hänen mielestään ihmisen ominta olemusta: ihmisen luonnetta, ulkonäköä, tapaa suhtautua toisiin ja elämään. Hänen mielestään ihmisen ominta on myös se, että ihminen on oma itsensä, eikä yritä olla muuta, mitä hän oikeasti on. Hänen mielestään persoonallisuuteen kuuluu myös tasavertainen suhtautuminen lähimmäisiin.

Hän oli nuorena hyvin arka ja syrjäänvetäytyvä. Hän ei ollut sosiaalinen. Hän koki, ettei hän ollut tasavertainen toisten ihmisten kanssa. Hän kokee, että hänen luonteensa oli seurausta siitä, että häntä kohdeltiin lapsena niin huonosti ja hyljeksien. Työelämässä ollessaan hän oli hyvin nöyrä, ahkera ja arka. Hän pyrki tekemään työnsä hyvin, ettei häntä kohdeltaisi huonosti. Hän on ollut nuorempana arka, vähään tyytyväinen ja hän halusi olla huomaamaton.

Muutokset hänessä ovat tapahtuneet hänen mielestään vähitellen. Elämäkokemuksen karttumisen myötä hän on huomannut, ettei hän ole yhtään huonompi kuin muutkaan. Hän kokee, että hän on tullut vanhuusiässä rohkeammaksi, koska hän on huomannut olevansa tasavertainen muiden kanssa. Nykyään hän uskaltaa sanoa mielipiteensä toisin kuin ennen, jolloin hän ajatteli, ettei osaa mitään. Siitä huolimatta hän haluaa vielä nykyäänkin olla huomaamaton, ja hän viihtyy yksin.

Hän kokee elävänsä nyt vanhuudessa elämänsä parasta aikaa. Ulkoiset tekijät, esimerkiksi toisten ihmisten osoittama tasavertaisuus ja lasten kannustaminen ovat auttaneet häntä uskomaan itseensä ja muovanneet hänestä vanhuusiässä rohkeamman. Hän kokee, että muutokset hänen persoonallisuudessaan ovat aiheuttaneet hyvää. Hän kokee, että hänen tunne-elämänsä ei ole enää ailahtelevainen, vaan se on tasapainossa ja että hänellä on hyvä olla. Hänen elämässään ei ole tällä hetkellä mitään kielteistä, kun on ystäviä. Lapset sekä lapsenlapset saavat hänet tuntemaan olonsa nuoreksi.

79-vuotias nainen, leski

Hän on syntynyt Keski-Suomessa 1924 pienviljelijäperheeseen. Hänellä oli kaksi nuorempaa veljeä. Hän oli sisaruksista vanhin. Hänen isänsä haavoittui sodassa ja palasi sairaana kotiin. Tämä heijastui hänen nuoruuteensa. Hän on käynyt kansakoulun ja puutarhakoulun. Hän työskenteli nuorena kauppa-apulaisena ja tehtaassa asuessaan vielä vanhempiansa luona.

Hän muutti kotoaan nuorena mennessään naimisiin. He muuttivat miehen kotitaloon, ja mies kävi työssä tehtaalla. Työssä ollessaan mies joutui asumaan välillä muualla. Hänen miehensä oli haavoittunut sodassa ja siksi joutui jäämään lopulta työstään pois, alkuperäisen sotavamman

aiheuttaessa lisää vaivoja. Heille syntyi neljä lasta. He ehtivät olla naimisissa 50 vuotta ennen kuin mies 10 vuotta sitten kuoli.

Hän on kokenut raskaana sodan vaikutukset elämässään. Mies haavoittui sodassa ja sai kärsiä kivusta koko elämänsä. Sodan seurauksena heidän taloudellinen tilanteensa huononi, koska mies joutui jäämään sotavammojen vuoksi pois työstä. He asuivat yhdessä miehen vanhempien kanssa. Hän kuvaa miehen äitiä vaikeaksi, mutta ei kehu myöskään itseään. Hänestä oli rankkaa elää pienellä palkalla ja hankkia elanto maanviljelyksestä ihmisille ja eläimille. Hän koki raskaana myös miehensä ja tämän vanhempien alkoholin käytön. Alkoholin käytön seurauksena hänen piti olla aina valmiina tekemään töitä ja miellyttämään toisia

Hänestä persoonallisuus on vaikea sana, eikä sitä voi oikein määritellä. Hänen mukaansa sana on vaikea ymmärtää, vaikka käyttäisi järkeäkin. Hän miettii, että liittyykö persoonallisuuteen suuripiirteisyys. Nuorena hän eli elämäänsä huolettomana, eikä hän ajatellut asioita vakavasti. Hänen elämänsä oli kiireistä. Myöhemmin hänen elämäänsä tuli surua sodan seurauksena. Hän on ollut mielestään sellainen ihminen, joka ei pidä asioiden turhasta pohdiskelusta yhä uudelleen. Hänestä asiat ovat kerralla selviä sellaisenaan.

Työikäisenä ollessaan hän oli aina kiireinen ja väsynyt. Hän kantoi syyllisyyttä siitä, että hän olisiko hän lapsilleen tarpeeksi hyvä. Hän pahoitti usein mielensä toisten käytöksen vuoksi ja koki, että ihmiset olivat välinpitämättömiä ja liikaa massan mukana kulkevia. Nyt vanhuudessa hän kokee elävänsä elämänsä päätösvaihetta. Hän nauttii elämänsä tämänhetkisestä hiljaisuudesta ja rauhasta, koska on elänyt elämäänsä suuren perheen keskellä ainaisessa melussa.

Hän on muuttunut persoonallisuudeltaan rauhallisemmaksi ja hartaammaksi. Hän miettii usein hengellisyyteen liittyviä kysymyksiä. Hän ihmettelee myös sitä, että on saanut elää niin kauan, koska hänen vanhempansa kuolivat niin nuorina. Hän kokee, että hänen persoonallisuutensa muotoutumiseen, eli siihen millainen hän on, ovat vaikuttaneet sekä hänen ikänsä että elämäntapahtumat. Hän kokee, että ulkoiset asiat eivät vaikuta hänen kokemukseensa omasta itsestään, ainoastaan terveyden osalta.

Hän toivoo, että muutokset hänen persoonallisuudessaan ja elämässään olisivat pysyviä. Hän kokee, että yksin asuminen on muuttanut hänen elämäänsä toisenlaiseksi ja samalla myös häntä itseään. Hän on joutunut huolehtimaan itsestään. Myös sairaan puolison hoitaminen vanhana on vaikuttanut hänen persoonallisuutensa muotoutumiseen.

Hän kokee muutokset itsessään ja elämässään hyvinä ja nauttii hiljaiselosta. Hän elää mielestään nyt elämänsä positiivisinta aikaa. Hän kokee, että merkittävin positiivinen asia hänen elämässään on nyt, koko vanhuuden ikävaihe. Lapset ovat myös ihana asia hänen elämässään. Hän kokee, että hänen elämässään on ollut liian vähän hyviä asioita.

Naimisissa oleva 74-vuotias nainen

Hän syntyi vuonna 1928 Karjalassa. Hänen perheensä joutui lähtemään evakkoon sodan vuoksi. Hän kävi kansakoulua kolme vuotta eli koulu jäi häneltä sodan vuoksi kesken. Hänellä meni aika työtä tehdessä ja naapureita auttaessa. Hän avioitui ja he muuttivat Keski-Suomeen. Heille syntyi 5 lasta, joista elossa on enää kaksi.

Hän kävi kotipalvelukurssin ja teki elämäntyönsä kotipalvelussa. Hänelle työ on ollut aina hyvin tärkeää ja sillä on tärkeä asema vielä tälläkin hetkellä, eläkkeellä ollessa. Jäädessään eläkkeelle hän

ryhtyi äitinsä omaishoitajaksi. Hän on tehnyt myös vapaaehtoista avustustyötä työikäisenä ja tekee yhä. Hän toimii myös tällä hetkellä omaishoitajana puolisolleen, joka on hoidosta hyvin tyytyväinen.

Hän ei osaa määritellä, mitä persoonallisuus tarkoittaa. Hänestä persoonallisuus liittyy kaikkeen hyvään ja siinä on monta ulottuvuutta. Se liittyy ihmiseen ja on ihmisen oma ominaisuus. Hän oli nuorena arka. Hän on tarkkaillut aina mielellään tilanteita. Hän ei halua muuttaa omalla käytöksellään toisia ihmisiä. Hän on kuunnellut aina toisia, eikä ole sanonut vastaan, minkä hän uskoo johtuvan siitä, että hän on ollut vieraan töissä. Hän ei ole saanut vanhemmiltaan käyttäytymiseensä neuvoja, koska hän ei ole ollut nuorena paljoa kotona. Työikäisenä hän oli auttavainen. Hän työskenteli kotipalvelussa ja auttoi ihmisiä myös työnsä ulkopuolella. Hän ei enää ollut niin arka kuin nuorena. Hän uskalsi sanoa mielipiteensä ja kysyä, kun tiesi olevansa oikeassa jonkun asian suhteen. Hän ilmoitti oman mielipiteensä kuitenkin vasta sitten, kun se oli erityisen tarpeellista ja asioita oli pakko muuttaa. Hän kuvaa itseään, että hän on ollut aina hyvin huolehtivainen ja antanut helposti periksi. Hän on tarkkailija, joka huomioi toisia oman käyttäytymisensä kautta. Hän ei halua vaikuttaa toisen ihmisen omiin kokemuksiin. Hän on ollut aina kuuntelijatyyppejä.

Hänestä elämä on muovannut häntä niin, että hänen persoonallisuudestaan ja tunteistaan on tullut varmempia. Hän kokee, että häntä on muuttanut eniten hänen työnsä. Hän on uuden oppimisen myötä tullut yhä vain varmemmaksi itsestään. Hän on nyt ikääntyneenä auttavainen, sopuisa ja tyytyväinen. Hän haluaa olla vuorovaikutustilanteissa sovitteleva. Ympäriinsä hän haluaa luoda yhteisymmärrystä, eikä halua tuottaa kenellekään pahaa mieltä. Hän ei ole enää arka vaan rohkeampi kuin aiemmin. Hän ei pelkää ilmaista mielipidettään ja on rauhallinen ja varma eri tilanteissa. Hän haluaa olla myös ystävällinen toisille.

Työn lisäksi myös elämän negatiiviset tapahtumat ovat vaikuttaneet hänen persoonallisuuteensa. Suruajat ovat hiljentäneet. Häneltä on kuollut kolme lasta ja myös suvussa on ollut murhetta. Erityisen raskaana hän on kokenut, kun hänelle syntyi kaksi kehitysvammaista lasta, joista molemmat kuolivat vammoihinsa. Toisaalta hän oli helpottunut, että lapset kuolivat, sillä heidän elämänsä oli erittäin vaikeaa vaikeiden vammojen vuoksi. Häneltä on kuollut myös muuten terveenä elämänsä elänyt poika sydänkohtaukseen. Hän on kokenut, että työn vuoksi hänen on pitänyt jaksaa, sillä auttajan työssä ei voi viedä murheitaan mukanaan työhön. Kaikki tämä on vaikuttanut hänen persoonallisuuteensa. Negatiiviset elämän kokemukset ovat tehneet hänestä hartaamman. Hän on kokenut saavansa rukouksesta vahvistusta.

Yksin oleminen, ympäristö ja luonto ovat hänestä rauhoittavia asioita. Hän miettii yksin asioita. Hän lukee runoja ja keräilee niitä sekä askartelee kortteja. Hän kokee toimensa mieltään rauhoittavina ja hyvinvointiaan lisäävinä ja nauttii, kun voi tehdä asioita vain itselleen ja itsensä kanssa.

Hän kokee että muutokset hänessä itsessään ovat tapahtuneet vähitellen, vaikka joku yksittäinen tapahtuma on voinutkin vaikuttaa häneen äkillisenä. Hän kantaa kokemuksiaan mukanaan ja kokee, että iän lisääntyessä hän miettii niitä aina vain enemmän. Hän kokee muutokset hyvinä tämä päivänä. Hän kokee, että nyt kaikki on hyvin hänen elämässään. Hän kokee, että hänen kokemukseensa omasta itsestä vaikuttaa hänen olotilansa, joka on tällä hetkellä oikein hyvä. Hän kokee myös, että ympärillä olevat ihmiset vaikuttavat häneen eniten.

84-vuotias nainen, leski

Hän on syntynyt Karjalassa 1920. Hänen äitinsä jäi leskeksi kolmen lapsen kanssa ja työskenteli apulaisena taloissa. Hän kävi kansakoulun ja jatkokoulun. Hän lähti jo ensimmäiseen työhönsä hoitamaan lapsia ollessaan 10 vuotta vanha. Hän karkasi työstä takaisin kotiin, koska isäntä oli ilkeä palveluspaikan emännälle. Hän hoiti velipuolensa lapsia, vaikka koki olevansa liian nuori työhön. Hän lähti evakkoon äitinsä kanssa Keski-Suomeen talvisodan sytyttyä. Hän kokee evakkoajan raskaana aikana, koska kaikesta oli puutetta. Hän eli köyhyydessä ja joutui tekemään paljon työtä käsillään.

Hän meni kihloihin, mutta hänen sulhasensa kaatui sodassa. Hän oli lastenhoitajana erään lesken äidittömille lapsille Keski-Suomessa. Hän meni lopulta naimisiin kyseisen leskimiehen kanssa äitinsä vastusteluista huolimatta. Miehellä oli ennestään kuusi lasta. Hän oli vain 20-vuotias ja ensi kertaa avioitumassa. Hän koki vaikeana, kun hänen miehensä lähti sotaan, ja hän jäi kotiin kuuden lapsen kanssa heidän sijaisäidikseen ollessaan vielä raskaanakin. Nyt ajatellessaan nuoruuden elämäntilannettaan, hän ei olisi jäänyt taloon ja hän ihmettelee, kuinka selvisi silloin kaikesta. Nuorena hän kuvitteli olevansa asian suhteen järkevä erityisesti, koska hän oli kyllästynyt kiertämään piikana paikasta toiseen. Hän jäi mielestään lesken taloon hieman pakon edessä. Hän ajatteli aluksi, että hän ei menisi naimisiin, että kyllä hän yhden vielä syntymättömän lapsen kanssa pärjäisi. Puutetta oli niin paljon, lapsia oli paljon ja elämä oli niin raskasta. Hän meni kuitenkin naimisiin ja ehti olla naimisissa 25 vuotta ennen kuin mies kuoli. Hän kokee, että hänellä oli hyvä, tavallinen mies. Sijaislapset olivat kilttejä ja heille syntyi myös yksi yhteinen tytär. Heidän yhteinen elämänsä oli täynnä työtä.

Puolison kuoleman jälkeen hän ryhtyi jälleen piiksi ja oli taloudenhoitajana eräällä vanhalla miehellä tämän kuolemaan asti. Tämän vaiheen elämässään hän on kokenut hyvin raskaana elämänmuutoksena. Hän suri miestänsä ja sitä kuinka hän selviäisi taloudellisesti miehensä kuoltua. Työnantajan kuolema jälkeen hän pystyi hankkimaan itselleen asunnon ja muuttamaan nykyiselle paikkakunnalle, koska hän alkoi saada eläkettä.

Hän kokee muutokset elämässään Jumalan haluna vaikuttaa. Nyt hän on tyytyväinen toimeentuloonsa, joka pienuudestaan huolimatta on riittävä. Hänestä elämä on nyt hyvää. Menneeseen on jäänyt maailman houkutukset, eikä hän tavoittele enää elämässään koko ajan parempaa. Hän ei olisi ikinä uskonut, vaikka nuorena hänelle olisi kerrottukin, että hän eläisi nyt vanhuudessa näin hyvää elämää. Hän kiittää Jumalaa joka päivä elämästään. Hän on tyytyväinen hyvistä väleistä elossa olevan poikapuolensa kanssa. Myös oma tytär käy hänen luonaan ja soittaa usein.

Hän ei osaa sanoa, mitä sanalla persoonallisuus tarkoitetaan. Hänestä sanalla tarkoitetaan ihmisessä jotakin ominaisuutta. Hän pohtii, tarkoitetaanko persoona-sanalla hyvää vai pahaa. Hän on ollut mielestään aina iloinen. Nuorena hän oli villi, vallaton ja myös päättäväinen. Hän esimerkiksi avioitui, vaikka äiti vastusti sitä. Nyt hän uskoo, että Jumala ohjasi hänet avioliittoon rauhoittaakseen häntä. Hän kokee, että elämäntapahtumat ovat vaikuttaneet häneen ihmisenä ja hänen persoonallisuutensa muotoutumiseen. Esimerkiksi avioliitto oli hänestä aikanaan iso kolaus ja kova opetus nuorelle tytölle. Myös kuolemantapaukset ovat vaikuttaneet häneen. Niistä hänen on ollut vaikea selvitä. Hän kokee huolehtivansa asioista nyt enemmän kuin nuorena.

Hän on mielestään nykyään välillä hiljainen ja välillä puhelias. Hän ei ole tosikko, eikä nimitä itseään varsinaiseksi uskovaiseksi, mutta uskoo kuitenkin Jumalaan. Hän liikkuu mielestään nykyään paljon vakavammassa tilaisuuksissa kuin ennen, esimerkiksi seurakuntatalolla. Hän viettää

hiljaista elämää. Nykyään häneen vaikuttaa erityisen paljon ihmiset, jotka ovat hänen ympärillään esimerkiksi kerhoissa. Välillä tulee pieniä erimielisyyksiä, mutta hän hyvä sopimaan ja pyytämään anteeksi.

Hän kokee, että muutokset hänen persoonallisuudessaan ovat olleet vähittäisiä ja tapahtuneet eläkkeelle jäämisen seurauksena. Turvattu eläke on rauhoittanut häntä, sillä nykyään hän voi hankkia tarvitsemansa. Hän toivoo, että muutokset hänen elämässään ovat pysyviä. Hän on nyt tyytyväinen elämäänsä, koska hänellä ei ole pahempia sairauksiakaan.

Hän kokee, että ihminen muuttuu ihmisenä, persoonallisuudeltaan vanhentuuessaan. Kivut ja sairaudet rauhoittavat ihmistä. Ihminen pysähtyy miettimään omaa elämäänsä ja pärjäämistä. Hänellä on nyt hyvä olla ja hän toivoo, että maailma pysyisi sellaisena kuin se nyt on. Hän toivoisi, että myös muilla olisi hyvä olla eikä pelkää hänellä.

3.2 Yleinen merkitysverkosto

Haastatteluun osallistuneilla henkilöillä oli pääosin hyvin samankaltainen tausta: elämää pienviljelijäperheessä ja rikkinäinen koti. Kaksi haastateltavista oli kokenut evakkoon lähtemisen. Viisi haastateltavista oli jäänyt orvoksi isästään tai äidistään. Kolme haastateltavista oli ollut lapsena jonkun muun kuin vanhempiansa kasvatettavana: sijaisperheessä tai lähisukulaisen luona. Seitsemän haastateltavista oli käynyt kokonaan kansakoulun. Kaksi haastateltavista oli käynyt koulun vain osittain. Kaikki kävivät rippikoulun ja osa haastateltavista kävi myös ammattiin liittyvää koulua, kuten kotiteollisuuskoulun. Joillakin haastateltavilla oli kokemus siitä, että mahdollisuus kouluttautua olisi voinut muokata elämästä toisenlaisen, mikä oli tähän asti koettu.

Haastateltavia yhdisti heidän kokemuksensa avioliitosta ja parisuhteesta. Kolme haastateltavista oli kokenut eriasteista väkivaltaa parisuhteessaan. Viiden haastateltavan puolisoilla oli ollut päihdeongelma. Parisuhteen ongelmat olivat johtaneet epäviralliseen tai viralliseen eroon. Väkivaltaisesta parisuhteesta uskallettiin lähteä pois. Yhdistävänä tekijänä haastateltavilla oli, että he kantoivat huolta puolisoistaan ja heidän hyvinvoinnistaan näiden eläessä, oli haastateltavilla takanaan vaikea parisuhde tai ei. Useilla haastateltavilla oli kokemus, että eläminen parisuhteessa oli ollut raskasta aikaa, joskin myönteisiäkin muistoja löytyi.

Haastateltavista yhtä lukuun ottamatta kaikilla oli lapsia. Suhde lapsiin oli kaikilla haastateltavilla ollut läpi elämän hyvin myönteinen. Lasten hyvää on toivottu ja heidän menestyksestään iloittu. Lapset olivat olleet myös auttamassa vanhempiaan elämän vaikeissa tilanteissa. Vanhuuden ikävaiheessa lapset olivat elämän tärkeä turva.

Työhistorialtaan haastateltavilla oli hyvin kirjava tausta. Työ on näytellyt keskeisessä roolissa läpi elämän: työtä on tehty paljon ja se on ollut raskasta. Työstä tuli muutamille haastateltaville elämän tärkein sisältö ja suurin iloa tuottava asia, sillä he kokivat työskentelevänsä toiveammatissaan. Työtä jatkettiin yli eläkeiän ja työn tekeminen koettiin vielä vanhuudessakin mielekkäänä. Osalle haastateltavista työ oli näyttäytynyt läpi elämän raskaana taakkana, josta vasta vanhuudessa oli päästy eroon.

Haastateltavat mainitsivat useita negatiivisia merkittäviä asioita, jotka he kokivat vaikuttaneen heidän elämäänsä ja persoonallisuuteensa. Läheisten kuolemat olivat negatiivisia merkittäviä kokemuksia: ensin omien vanhempien ja sitten joidenkin haastateltavien kohdalla myös puolison tai lasten kuolemat koettiin erittäin raskaina. Niiden vaikutukset omaan persoonallisuuteen koettiin rauhoittavina, hiljentävinä ja hengellistä suuntautumista lisäävinä. Sota-ajan vaikutukset koettiin negatiivisina merkittävänä elämään vaikuttavina tekijöinä, sillä sota toi elämään kurjuutta ja puutetta. Myös ongelmat parisuhteessa ja muissa ihmissuhteissa, alkoholi, väkivalta ja riidat, koettiin vaikeina. Merkittäviä myönteisiä kokemuksia olivat avioituminen tapahtumana, lapset ja heidän menestymisensä sekä yksittäiset iloa tuottavat asiat työhön tai harrastuksiin liittyen. Elämän muutostilanteista koettiin selviytyneen jälkeensä hyvin.

Persoonallisuus käsitteen ymmärtäminen vaihteli haastateltavien keskuudessa. Viisi haastateltavista ei osannut varsinaisesti määrittellä, kuinka he persoonallisuuden ymmärsivät. Loput neljä määrittelivät ja ymmärsivät käsitettä paremmin. Kaikki haastateltavat kuitenkin ymmärsivät persoonallisuuden ihmiseen liittyvänä. Persoonallisuus koettiin ihmisen ”omana ominaisuutena”, joka oli kaikilla oma ja joka ilmensi ihmisen olemusta. Käsitteeseen liitettiin joitakin piirteitä ja ihmisen tapaa toimia suhteessa muihin ihmisiin.

Nuoruus kuvattiin huolettomana aikana elämässä, joskin muutamia poikkeuksia tästä löytyi. Osalla haastateltavista oli ollut kurjien kokemusten seurauksena lapsuus ja nuoruus taakkojen täyttämää aikaa, joka heijastui heidän koettuun persoonallisuuteensa. Haastateltavat kuvasivat korostuneesti itseään työikäisinä, aikuisina työn tekemisen ja toiminnan kautta. He eivät kuvanneet itseään työikäisinä persoonallisten ominaisuuksien kautta, sillä työtä oli ollut niin paljon, että mitään muuta ei ehtinyt oikein edes ajatella. Ainoastaan muutama haastateltava tuotti itsestään persoonallisuuden kuvausta laajemmin ja syvemmin.

Ikääntymisen elämänvaihetta kuvattiin rauhoittumisen ja tasoittumisen elämänvaiheena. Iän lisääntymisen myötä koettiin kokonaisvaltaisesti koko persoonallisuudessa, siten kun se ymmärrettiin, tapahtuneen rauhoittumista. Myös hengellisyys oli lisääntynyt haastateltavien keskuudessa iän karttuessa. Muutamat haastateltavista kuvasivat myös, että elämäkokemuksen lisääntymisen myötä heistä oli nuoruuden arkoihin päiviin verrattuna tullut rohkeampia. He uskalsivat ilmaista mielipiteensä, ja he kokivat muuttuneensa varmemmiksi ihmisinä.

Persoonallisuuden muotoutumiseen nuoruudesta tähän päivään vaikuttivat haastateltavien kokemuksiin nojaten keskeisimmin iän lisääntyminen ja ulkoiset yksittäiset kokemukset. Persoonallisuuden muotoutumiseen haastateltavilla olivat vaikuttaneet monet ulkoiset tekijät, kuten vuorovaikutussuhteet ympäristöön, omat fyysiset rajoitteet tai sairaudet ja eläkkeen saaminen. Myös suhde työhön, läheisten menetykset sekä yksin asuminen ja siitä selviäminen vaikuttivat haastateltavien kokemukseen persoonallisuuden muotoutumisesta.

Muutokset oman persoonallisuuden muotoutumisessa koettiin vähittäisinä, iän myötä tapahtuneina. Joissain tapauksissa jokin raskas elämäntapahtuma, kuten oman lapsen kuolema oli korostanut kokemusta oman persoonallisuuden rauhoittumisen lisääntymisestä. Muutamilla haastateltavista oli vahvasti kokemus, ettei heidän persoonallisuutensa ollut rauhoittumisesta huolimatta varsinaisesti muuttunut. Heillä oli samoja luonteenpiirteitä ja he kokivat ajattelevansa samoin kuin ennenkin. Haastateltavat toivoivat että heidän elämänsä ja he ihmisinä olisivat samanlaisia nyt ja tulevaisuudessa.

Haastateltavien omaan koettuun minäkäsitykseen vaikuttivat sekä ns. sisäiset tekijät esimerkiksi lapsuuden kokemukset ja kokemus oman minän sisäisestä pysyvyydestä, että ulkoiset tekijät. Selviytyminen yksin asumisesta sairauksista huolimatta lisäsi positiivista minäkäsitystä, erityisesti jos henkilö koki selviytyvänsä keskimääräistä paremmin ikätovereihinsa verrattuna. Myös hengellisyys vaikutti myönteisesti käsitykseen omasta itsestä. Ulkopuolisten juorut ja mielipiteet huomioitiin, mutta niillä ei ollut suurempaa painoarvoa henkilön kokemukseen omasta itsestä. Haastateltavat kokivat pääasiassa elävänsä nyt vanhuudessa elämänsä parasta aikaa. Elämässä ja omassa itsessä tapahtuneet muutokset koettiin hyvinä ja toivottiin pysyviksi. Turvattu toimentulo ja hyvät välit lapsiin toivat elämään onnea. Myös suhde Jumalaan toi turvaa.

4. POHDINTA

Tämän tutkimuksen pääasiallisena tavoitteena oli selvittää, kuinka 72-84- vuotiaat ikääntyneet naiset kokevat persoonallisuutensa muotoutuneen nuoruudesta tähän päivään. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös, mihin vaiheeseen mahdolliset koetut persoonallisuuden muutokset yksilön elämänkaareissa sijoittuvat ja liittyvätkö koetut persoonallisuuden muutokset mahdollisesti myös johonkin muuhun, kuin henkilön ikään.

Tutkimuksestani voidaan sanoa, että sen tulokset tukevat pääosin aikaisempia tutkimustuloksia, jotka omasta kvalitatiivisesta tutkimuksestani poiketen ovat olleet pääasiallisesti kvantitatiivisia, vanhuuden persoonallisuuden kehitykseen liittyviä tutkimuksia. Keskeisintä ja ehkä hieman erilaista tutkimuksestani oli mielestäni tutkimuksellinen lähtökohtani ikääntyneiden kokemuksellisuudesta suhteessa omaan persoonallisuuteen. Näkökulmaa ei juuri esiintynyt muissa löytämissäni aiemmissa tutkimuksissa eli näin ollen voidaan olettaa, että kyseistä aihetta ei ole juurikaan tutkittu. Syystä, että aineistoa oli vähän saatavilla, myös tutkimukseni teoriaosion laadinta oli työlästä.

Minän integraatiolla tarkoitetaan minän eheytymistä ja tasapainoa. Se on vanhuuden ikävaiheen keskeisin haaste. Integraation ydin on oman elämän hyväksyminen sellaisena kuin se iloineen ja suruineen sekä epäonnistumisineen ja onnellisuuden kokemuksineen on ollut. Eriksonin (1978b) mukaan vanhuusiän tärkeimpänä kehitystehtävänä onkin saavuttaa psyykkiseksi integraatioksi kuvattu sisäinen eheys, jonka ansiosta vanhus kokee elämänsä mielekkääksi. Oman elämän vaikeista kohtaloista selviytyminen painolasteista luopuen johtaa minän integraatioon. Minän integraation myötä kuolemakaan ei enää näyttäydy menetyksenä tai uhkana minuudelle, vaan kuolema voidaan kokea turvallisena ja jopa odotettavana tosiasiana. Tutkimukseeni osallistuneet ikääntyneet naiset ilmensivät kertomuksissaan onnistunutta integraatioprosessia. Heidän pääasiallinen suhtautumisensa tämänhetkiseen elämäntilanteeseen oli hyvä. Elämässä oli koettu monenlaista, mutta nyt tällä hetkellä he kokivat olevansa tyytyväisiä elettyyn elämäänsä. Jotkut haastateltavista kuvasivat elävänsä elämänsä parasta aikaa.

Vanhukset kokevat elämänsä tarkoituksenomaiseksi läheisten ihmisten myötä. Myös elämään liittyvät asiat, kuten elämän arvostus saa elämän tuntumaan mielekkäältä. Ikääntyneen ihmisen elämään tuovat tarkoituksellisuutta terveys, uskonto ja toimintakyky (Takkinen & Suutama 1999). Myös haastateltavien elämässä edellä mainitut tekijät olivat keskeisimpiä asioita, jotka toivat elämään sisällöistä merkityksellisyyttä. Hengellinen elämä oli tärkeä voiman lähde elämässä ja

läheisistä ihmissuhteista. Myönteinen kokemus omasta toimintakyvystä ja selviytymisestä innosti ja tuki myönteistä minäkäsitystä.

Maiden, Petersen, Caya ja Hayslip (2003) ovat todenneet piirreteoreettisessa tutkimuksessaan, että yksilön kehityksessä tapahtuu muutoksia vanhuusiässä. Hyvin vanhoilla ihmisillä käytökseen vaikuttaa ikääntymisen mukana tuoma terveyden muutos. Persoonallisuuden piirteiden pysyvyyteen vaikuttivat kokonaisuutena negatiiviset tapahtumat yksilön elämässä esim. terveyden heikkeneminen tai oman lapsen kuolema. Tällaisia tuloksia oli havaittavissa myös haastateltavieni kokemuksellisessa kuvauksessa. Iän tuomat muutokset seurauksineen koettiin omaa persoonallisuutta rauhoittavina. Muutamien haastateltavien kokema oman lapsen kuolema oli vaikuttanut koettuun persoonallisuuteen. Kuolemantapauksen seurauksena henkilöt kokivat rauhoittuneensa ja jollain tapaa myös muuttuneensa hartaammaksi.

Ryff (1982) toteaa tutkimuksessaan, että vanhoilla naisilla oli havaittavissa suurempaa rohkeutta henkilön ikääntyessä. Myös jotkut haastateltavista kuvasivat rohkeutensa lisääntyneen iän lisääntyessä esimerkiksi tilanteissa, joissa tulisi ilmaista oma mielipiteensä. Eräänlaisista muutosta, ujusta nuoresta tytöstä rohkeaksi vanhaksi naiseksi, oli siis haastateltavien kokemuksista havaittavissa iän ja elämäkokemuksen karttumisen seurauksena.

Ruthin ja Öbergin (1996) vanhuuden elämäntapatyypeistä haastateltavieni joukosta löytyivät ainakin elämä kuin estejuoksu ja jossain tapauksissa korostuneemmin elämä kuin ammattiura elämäntapatyyppejä. Miltei kaikki haastateltaviani mielestäni yhdisti se, että heidän elämänsä oli ollut kuin estejuoksu. Haastateltavieni naiset olivat kohdanneet elämässä jatkuvasti vastoinkäymisiä, mutta selviytyneet niistä voittajina. Lapsuudesta lähtien oli koettu vaikeuksia: puutetta, raskasta työtä, rikkonaisia kotioloja ja evakkoon lähtemisiä. Avioliitto ei ollut sujunut läheskään kaikilla esteittä. Päihteet ja väkivalta näyttelivät useiden haastateltavien elämässä merkittävässä roolissa aviomiehen vuoksi. Vanhuudessakin oli kohdattu vaikeuksia. Lapsen kuolema tai terveyden heikentyminen olivat ikääntyneen ihmisen elämässä elämän tuomia esteitä ylitettäväksi. Myös elämä kuin työura elämäntapatyypinä nousi muutaman haastateltavan kertomuksista esille erittäin selkeästi. Haastateltavien oman elämän kuvaus oli hyvin työkeskeisesti väritynyttä. Esimerkiksi haastateltavat kuvasivat itseään aikuisiässä työn tekemisen kautta.

Haastatteluaineistoni oli kokonaisuudessaan hyvin kirjava. Toiset haastateltavista kuvasivat kokemuksiaan hyvinkin monisanaisesti ja analyttisesti. Toisia haastateltavia kuvaa taas osuvasti

operationaalinen intentionaalisuus. Operatiivinen intentionaalisuus viittaa prosessiin, jolle on tyypillistä asioiden välitön kokeminen ja eläminen ilman reflektiota ja käsitteellistämistä. Osa vanhuksista ei vain yksinkertaisesti ollut tottunut pohdiskelemaan elämäänsä sen syvällisemmin, eikä sanoja löytynyt näin ollen kovinkaan helposti. Perttulan (1995) mukaan keskeisintä fenomenologisen psykologian tutkimusanalyysissa on kuitenkin se, että tutkija pitäytyy analyysissa ainoastaan tutkimusaineiston sisältämissä asioissa. Tärkeää ei siis ole, mielletäänkö tutkimusaineiston hankinta onnistuneeksi vai ei.

Käytin tutkimuksessani käsitettä persoonallisuus ja pyrin selvittämään, kuinka henkilöt kokivat persoonallisuutensa muotoutuneen nuoruudesta tähän päivään. Käyttämästäni persoonallisuuden käsitteestä nousi kuitenkin joitakin seikkoja, joita jäin pohtimaan. Keskeisin kysymys oli ehkä se, kuinka hyvin haastateltavat ymmärsivät todellisuudessa koko persoonallisuuden käsitteen. Olin ymmärtävinäni, että he ymmärsivät jotenkin, mitä sana voisi tarkoittaa, mutta he eivät osanneet tuottaa käsitettä suoranaisesti puheessaan. Tämä ei ole mikään ihme, sillä he eivät mitään ilmeisimmin olleet ikinä pohtineet moista sanaa tai omaa persoonallisuuttaan. Mielenkiintoinen kysymys mielestäni on, kuinka hyvin muissa vastaavissa tutkimuksissa tutkitut vanhukset ovat ymmärtäneet käsitteen persoonallisuus? Ja kuinka luotettavia tällaiset tutkimukset ovat, jos henkilöt eivät ymmärrä, mitä persoonallisuudella itse asiassa tarkoitetaan?

Ratkaisin persoonallisuus- käsitteen ymmärtämiseen liittyvän ongelman selittämällä haastateltavilleni mahdollisimman selkeästi, mitä käsitteellä persoonallisuus yleisesti ottaen tarkoitetaan. Kokemukseni mukaan haastateltavat ymmärsivät käsitteen haastattelutilanteessa erityisesti sen jälkeen kun olin kuvannut heille, vaikka he eivät sitä osanneetkaan tuottaa sanallisesti ilmaistuna puheessaan. Näkisin kuitenkin persoonallisuus - käsitteen tietyllä tapaa ongelmallisena erityisesti silloin, kun haastatellaan vähän koulutettuja ja ikääntyneitä henkilöitä. Aina ei ole selvää, että vanhukset ymmärtävät, mitä persoonallisuus käsitteenä tarkoittaa, varsinkaan jos sitä ei heille erikseen määritellä.

Käytin tutkimuksessani analyysimenetelmänä Perttulan (1995) fenomenologista psykologista analyysimenetelmää. Menetelmä oli mielestäni toimiva ja erityisesti systemaattisuutensa vuoksi helpohko toteuttaa. Koin analyysivaiheen hyvin mielenkiintoisena. Analyysiprosessi toteutui tavoitteeni mukaisesti, vaikka ennen analyysivaihetta pohdin, löytyisikö keräämästäni aineistosta riittävästi tutkimuskohteeseeni liittyviä asioita erityisesti haastateltavissani havaitsemani operationaalisen intentionaalisuuden vuoksi.

Sulkeistaminen prosessina teetätti minulla eniten työtä. Minulla oli nimittäin aineistoon liittyen tiettyjä ennakkokäsityksiä. Minulla oli esimerkiksi jo ennestään haastateltaviin henkilöihin liittyvä ammatillinen suhde, jonka kautta minulla oli muotoutunut näkemyksiä haastateltavista henkilöistä jo asiakkainani. Lisäksi perehdyin Perttulan ohjeiden vastaisesti etukäteen, ennen analyysia, aiheeseen liittyvään teoreettiseen kirjallisuuteen, joka osaltaan vaikutti tapaani suhtautua aineistoon. Esimerkiksi Ruthin ja Öbergin vanhuuden persoonallisuuden tyypittely oli jäänyt vahvasti mieleeni. Teoriaa oli helppo soveltaa kuvattuihin elämäntarinoihin. Myös persoonallisuuden muutokseen liittyen minulla oli käsitykseni. Uskon että persoonallisuudessa, sen eri tasoilla, voi tapahtua muutosta myös ikääntyessä. Tärkeää on, että tiedostin sulkeistamista mahdollisesti vaikeuttavat tekijät etukäteen. Onnistuin mielestäni lopulta hyvin, vaikka Perttulan (1995) tavoin en erityisiä todisteita voi onnistumisestani esittääkään.

Keskeisenä tutkimuksestani nousi esille, että haastateltavat kokivat persoonallisuudessaan tapahtuneen rauhoittumista nuoruudesta tähän päivään. Eniten rauhoittumista oli aiheuttanut selkeästi ikääntyminen ja sen mukanaan tuomat fyysiset sairaudet ja rajoitteet. Myös äkilliset ja traumaattiset tapahtumat elämässä, kuten lapsen tai puolison kuolema vaikuttivat persoonallisuuteen. Toisaalta elämästä selviytyminen vaikeuksista huolimatta muokkasi persoonallisuutta rohkeampaan suuntaan, mikä näkyi erilaisissa tilanteissa toimimisena ja mielipiteiden ilmaisuissa. Haastateltavista kaikki kokivat omassa persoonallisuudessaan tapahtuneen rauhoittumista, vaikka jotkut kokivat muuten pysyneensä samanlaisina ihmisinä persoonallisuudeltaan esimerkiksi tiettyjen piirteidensä osalta. Mroczekin ja Spiron (2003) mukaan yksilön koko persoonallisuus ja persoonallisuuden stabiilius sisältääkin itsessään myös yksilöllisyyden ja yksilöiden väliset erot. Toiset yksilöt ovat persoonallisuudeltaan vakaampia kuin toiset. Nyt voitaisiin myös osoittaa, että toiset yksilöt kokevat pysyneensä enemmän samanlaisina persoonallisuudeltaan kuin toiset.

Näkisin kokemuksellisuuden näkökulman vanhustutkimuksessa erityisesti henkilön omaan persoonallisuuden muutokseen liittyen tärkeänä, sillä vanhuksen oma kokemus itsestä on hänen elämänlaadun kannalta tärkeämpää, mitä todellisuus on. Colemanin (1999) mukaan negatiivinen suhtautuminen ikään ja heikko itsetunto nimittäin korreloi vanhuusiän depression kanssa. Vanhuksen kokemuksen ymmärtäminen on arvokas asia esimerkiksi hoidollisesta ja kohtaamisen näkökulmasta tarkasteltuna.

Tästä tutkimuksestani on ollut kaikkein eniten hyötyä omassa työssäni. Tutkimukseni kautta minulle on muotoutunut paljon laajempi näkökulma henkilöihin, joiden kanssa asiakassuhteessa työskentelen. Ymmärrän heidät kokonaisuuksina aivan eri tavoin kuin ennen. Mielestäni käyttämäni tutkimusmenetelmä kokonaisuudessaan voitaisiin soveltaa vaikkapa hoitotyön tukena esimerkiksi jossakin vanhusten pienryhmäkodissa. Tekemäni kaltaisesta kartoituksesta voisi olla apua henkilöiden koetun elinhistorian ymmärtämisessä. Kartoituksen avulla voitaisiin selvittää henkilöiden tapa kokea oma itsensä ennen ja nyt. Tästä olisi lähtökohtaisesti apua ja tietyllä tapaa myös etua hoitotyössä kohtaamisessa.

Jatkotutkimuksia vanhusten kokemuksellisesta maailmasta voitaisiin siis toteuttaa laajemmassa mittakaavassa. Myös perheväkivallan ilmentymistä parisuhteissa sota-ajan sukupolvien elämässä olisi mielenkiintoista tutkia, sillä haastateltavieni elämässä väkivalta oli ilmennyt, yllättävästi, melko yleisenä. Olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka yleisestä asiasta todellisuudessa puhutaan. Ennen perheväkivalta näkyy olleen asia, josta ei puhuttu, toisin kuin nykyään. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, kuinka sota-ajan sukupolvet ovat pystyneet säilyttämään eheän minuuden kaikkien traumaattisten elämän kokemuksiansa jälkeen ja millaisten keinojen avulla.

LÄHTEET

Alasuutari, P. (1994). Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus.

Allport, G. W. (1978). *Becoming: Basic consideration for a psychology of personality*. New Haven: Yale University Press.

Brody, N. (1988). *Personality in search of individuality*. San Diego: Academic Press.

Cappara, G. V., Cappara, M. & Steca, P. (2003). Personality correlates of adult development and aging. *European Psychologist*, 8, 131-147.

Cattell, R. B., Eber, H. W. & Tatsuoka, M. M. (1970). *Sixteen Personality Factor Questionnaire in clinical, educational, industrial and research psychology*. Champaign: Institute for Personality and Ability Testing.

Coleman, P. G. (1999). Identity management in later life. Teoksessa Woods, R. T. (toim.), *Psychological problems of ageing. Assessment, treatment and care*. s. 49-72. Chichester: Wiley.

Costa, P. T. & McCrae, R. R. (2002). Set like a plaster? Evidence for the stability of adult personality. Teoksessa Heatherton, T. F. & Nichols, P. A. (toim.), *Can personality changes?* (s. 21-40). Washington: American Psychological Associations.

Erikson, E. H. (toim.), (1978a). *Adulthood: essays*. New York: Norton.

Erikson, E. H. (1978b). *Identity and the life cycle*. London: Norton.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1996). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Eaves, L. J., Eysenck, H. J. & Martin, N. G. (1989). *Genes, culture and personality*. San Diego: Academic Press.

Field, D. (1991). Continuity and change in personality in old age - Evidence from five longitudinal studies: Introduction to special issue. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 46, 271-274.

Freud, S. (1981). Johdatus psykoanalyysiin. Jyväskylä: Gummerus.

Giorgi, A. (1988a). The phenomenological psychology of learning and the verbal learning tradition. Teoksessa Giorgi, A. (toim.), *Phenomenology and psychological research*. (s. 23-85). Pittsburg: Duques University.

Giorgi, A. (1988b). Sketch of a psychological phenomenological method. Teoksessa Giorgi, A. (toim.), *Phenomenology and psychological research*. (s. 10-24). Pittsburg: Duques University.

Heatherton, T. F. & Nichols, P. A. (2002). Conceptual issue in assessing whether personality can change. Teoksessa Heatherton, T. F. & Nichols, P. A. (toim.), *Can personality change?* (s. 167-186). Washington: American Psychological Associations.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. (1988). Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Horney, K. (1939). New ways in psychoanalysis. New York: Norton.

Kuuramaa, I. (2002). *Vanhuus elämänkulun ehtona ja kuolema sinettinä. 87-vuotiaiden kokemuksia vanhenemisestä*. Jyväskylän yliopisto. Psykologian pro gradu - tutkielma.

Leppänen, M. (2000). *Onnistunut vanheneminen ikääntymisen näkökulmasta*. Jyväskylän yliopisto. Psykologian pro gradu - tutkielma.

Martin, P., Long M. V. & Poon, L. W. (2002). Age changes and differences in personality traits and states of the old and very old. *Journal of Gerontology*, 57B, 144-152.

Maiden, J. R., Peterson, S. A, Caya, M. & Hayslip, B. Jr. (2003). Personality change in the old-old: a longitudinal study. *Journal of Adult Development*, 10, 31-39.

McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1990). Personality in adulthood. New York: Guilford.

Mroczek, D. K. & Spiro, A. (2003). Modeling intraindividual change in personality traits: Findings from the Normative Aging Study. *Journal of Gerontology*, 58B, 153-165.

Malassu, P., Ruth, J-E. & Saarenheimo, M. (1989). Vanhuus. Teoksessa Niemelä, P. & Ruth, J- E. (toim.), *Ihmisen elämänkaari* (s.210-220). Keuruu: Otava.

Nilsson L.V. & Persson, G. (1984). Personality changes in aged. *Acta Psychiatrica Scandinavia*, 69, 182-189.

Perttula, J. (1993). Fenomenologinen psykologia - kokemuksen systemaattinen tutkimus. *Psykologia*, 28, 267-274.

Perttula, J. (1995). Kokemus psykologisenä tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rauhala, L. (1986). Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rauhala, L. (1993). Filosofinen ihmiskäsitys empiirisen ihmistutkimuksen ja auttavan toiminnan perustana. *Hoitotiede*, 5, 98-109.

Ruth, J-E & Ruoppila, I. (1983). Psyykkiset vanhenemismuutokset ja vanhuuden kokeminen. Teoksessa Ruth, J- E. & Heikkinen, E. (toim.), *Vanhuus Suomessa*. (s.154-196). Espoo: WSOY.

Ruth, J-E. (1995). Persoonallisuuden kehitys vanhuudessa. Teoksessa Lyytinen, P., Korhakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.), *Näkökulmia kehityspsykologiaan*. (s. 440-454). Porvoo: WSOY.

Ruth J- E & Öberg, G. (1996). Ways of life: old age in a life history perspective. Teoksessa Birren, J. E., Kenyon, G. M., Ruth, J-E., Schroots, J.& Svensson, T. (1996). (toim.), *Aging and biography. Exploration in adult development* (s.167-182). New York: Spinger.

Ryff, C. D. (1982). Self-perceived personality change in adulthood and aging. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 108-115.

Saarenheimo, M. (1997.) Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muisteleminen. Tampere: Tammer-paino.

Saarinen, E. (1986). Fenomenologia ja eksistentialismi. Teoksessa Niiniluoto, I. & Saarinen, E. (toim.), *Vuosisatamme filosofia*. (s. 111-144). Juva: WSOY.

Skinner, B. F. (1974). About behaviorism. New York: Knopf.

Stevens-Long, J. & Michauld, G. (2003). Theory in adult development. Teoksessa Demick, J. & Andreoletti, C. (toim.), *Handbook of adult development*. (s. 5-12). New York: Kluven Academic.

Suutama, T. Ruoppila, I & Laukkanen, P. (toim.), (1999). Iäkkäiden henkilöiden toimintakyvyn muutokset. Havaintoja Ikivihreät projektin 8-vuotisesta seuraututkimuksesta. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 42.

Vilkko- Riihelä, A. (1999). Psyhyke. Psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY.

Vuorinen, R. (1997). Minän synty ja kehitys. Porvoo: WSOY.

Uotinen, V. & Ruoppila, I. (1994). Attitudes towards elderly people as a correlate of acceptance of ones subjective and objective age. Teoksessa Öberg, P., Ruoppila, I. & Pohjolainen, P. (toim.), *Experiencing ageing- Kokemuksellinen ikääntyminen- Att uppleva Åldrande*. (s. 135-147). Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors Universitet: SSKH Skrifter 4.

HAASTATTELURUNKO

1 TAUSTAA

- Kerro lyhyesti elämäntarinasi aina lapsuudesta tähän päivään. (taustasi ja elinolosi, koulutuksesi, työurasi ja eläkkeelle jääntisi)?
- Mitä merkittäviä elämäntapahtumia, positiivisia ja negatiivisia osaisit mainita elämässäsi tapahtuneen?

2. PERSONALLISUUS

- Kuinka ymmärrät sanan persoonallisuus?
- Oletetaan että persoonallisuus on sitä mitä juuri kuvasit. Onko siinä tai siihen liittyvissä ominaisuuksissa tapahtunut muutosta nuoruudessa?
- Entä työelämässä ollessasi, millainen silloin olit?
- Millainen persoonallisuus sinulla on mielestäsi nyt kun olet vanha?
- Kokoavasti: Onko persoonallisuutesi muuttunut nuoruudesta tähän päivään? Onko kuvaamissasi ominaisuuksissa tapahtunut muutosta?

3 KOKEMUS MUUTOKSESTA

- Mistä mahdolliset muutokset johtuvat?
- Onko iällä tai joillakin elämäntapahtumilla ollut mahdollisesti yhteyttä persoonallisuutesi muotoutumiseen?
- Ovatko muutokset olleet äkillisiä vai väliaikaisia?
- Kuinka koit mahdolliset muutokset elämässäsi silloin, kun ne tapahtuivat?
- Entä, kuinka koet ne nyt?
- Millaiset asiat vaikuttavat siihen millaisena itseäsi pidät?

